

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky

**Vzdelávací štandard z maďarského jazyka a literatúry
s exemplifikačnými úlohami**
pre gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským

**Alapműveltségi tananyag és követelmények
magyar nyelvből és irodalomból;
példákkal, feladatokkal bővített témakörök**
a gimnáziumok számára

Vypracovali: Mgr. Kulcsárné Sz. Zsuzsanna, Mgr. Csicsay Károly
v spolupráci s predmetovou komisiou maďarského jazyka a literatúry pre G. a SŠ pri ŠPÚ

Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 8. 10. 2001 pod číslom 920/2001-43 ako vzdelávací štandard s exemplifikačnými úlohami z maďarského jazyka a literatúry z pre gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským s platnosťou od 1. septembra 2001

Bratislava, 2001

BEVEZETŐ

A törzsanyagot olyan nyelvtani, helyesírási, nyelvhelyességi és stilisztikai, valamint irodalmi fogalmak, művek és azok szerzői alkotják, amelyeket minden tanulónak el kell sajátítania és ismernie szükséges.

A magyar nyelvtan törzsanyaga 5 részből áll, amelyhez kapcsolódik a helyesírás, a nyelvhelyesség és a fogalmazás. A nyelvtan a következő 5 témakörre oszlik: hangtan, szótan, mondat, jelentés és szöveg. A szótan természetesen tartalmazza a szóalkotást, a szófajta és a szóalak, ahogy a mondat is tovább bontható a mondatok osztályozására, a szó szerkezetek, a mondatrészek és az összetett mondatok fajtáira. Ugyanígy a helyesírás, a nyelvhelyesség és a stilisztika is magába foglalja sajátos jellemzőit.

Az irodalom törzsanyagát 6 témakörre bonthatjuk: általános ismeretekre a művészetekről, világirodalomra, magyar irodalomra, (tehát irodalmi művek és írók megismerésére, irodalomtörténetre), irodalomelméletre, az ún. memoriterre, (tehát az alapműveltséghez szükséges művek könyvnélküli ismeretére) és az ajánlott olvasmányokra.

Az egyes részterületek ismeretanyagát a pedagógus saját megítélése szerint építheti be tanmenetébe és használhatja fel tanítási óráin. Továbbá úgy dolgozhatja fel ezt a meghatározott ismeretanyagot, ahogy azt a lehetőségei engedik, tekintetbe véve az iskola típusát és a tanulók képességeit.

A törzsanyagban megfogalmazott követelmény alkotja azt a szintet, amelyet valamennyi érettségivel végződő iskolában tanuló diáknak el kell sajátítania, s amely ismeretek hiányában felsőbb osztályokba sem léphet, illetve középiskolai tanulmányait sem fejezheti be sikeresen.

A követelmények – a törzsanyagra épülve – ismereteket, jártasságokat és készségeket tartalmaznak mind magyar nyelvből, mind a magyar s a világirodalomból egyaránt.

Az anyanyelvi nevelés elsődleges feladata, hogy tanulóink felkészültek legyenek a különféle kommunikációs helyzetekben való aktív részvételre, hogy meglegyenek a szükséges anyanyelvi ismereteik a további önálló tanuláshoz, az önműveléshez. A kommunikációs nevelésnek kiemelkedő szerepe van az emberformálásban, a gondolkodási és kifejezésbeli önállóság fejlesztésében. Ezzel a tanuló szellemi igényessége valamint az egészséges önbizalma is erősíthető.

Az irodalmi nevelés alapvető feladata az irodalom, az olvasás megszerettetése, az érdeklődés felkeltése. A diákok irodalmi műveltségének megalapozásához elengedhetetlenül szükséges a műelemző és -értelmező feladatok megoldása. A tanítási órákon gyakorolt elemzések fejlesztik a tanulók kifejezőkészségét, s egyben fogékonyabbakká is válnak az irodalmi művek szépségei iránt. A művek tartalma pedig számtalan lehetőséget ad a tanulók világképének megfelelő kialakításában. Az irodalmi alkotások szerepe abból a szempontból is fontos, hogy segítségükkel nagymértékben fejleszhető a diákok erkölcsi és esztétikai érzéke. Ez végülis – a máig eléggé elhanyagolt – érzelmi élet gazdagításához nyújt kitűnő lehetőséget.

Az irodalomoktatás célja tehát nem csupán az adatközlés, a lexikális tudás átadása, hanem olyan műveltség megszerzése, amely alapja lehet az európai kultúra megismerésének. Ne felejtjük el azonban azt a legfontosabb tényezőt, hogy míg a nyelvtan tudományág, amely pontos ismeretekre támaszkodó, racionális, logikus gondolkodást igényel, addig az irodalom művészeti ága nyelvünknek, amely szintén pontos ismereteket igényel, azonban sokkal szabadabb, több teret ad a fantáziának, a gondolattársításoknak, az érzéseknek.

Tartalom – obsah

Bevezető	2. oldal
Tartalom	3. oldal
Nyelv	
1. A beszéd és a nyelv	4. oldal
2. Hangtani ismeretek	5. oldal
3. Szótani ismeretek	6. oldal
4. Szóalaktani ismeretek	6. oldal
5. Jelentéstani ismeretek	7. oldal
6. Mondattani ismeretek	8. oldal
7. Stilisztikai ismeretek	9. oldal
8. Az írásbeli kifejezőképesség	10. oldal
9. A szóbeli kifejezőképesség	10. oldal
10. Helyesírás és nyelvművelés	11. oldal
Irodalom	
1. Általános ismeretek a művészetekről	13. oldal
2. Világirodalom	14. oldal
q ókor	14. oldal
q középkor	16. oldal
q reneszánsz	17. oldal
q barokk	18. oldal
q a felvilágosodás és a klasszicizmus	19. oldal
q romantika	20. oldal
q realizmus	22. oldal
q a XIX. század második fele, a századforduló	23. oldal
q a két világháború közti korszak	24. oldal
q a XX. század második fele	25. oldal
3. Magyar irodalom	27. oldal
q középkor	27. oldal
q reneszánsz	28. oldal
q barokk	29. oldal
q a felvilágosodás és a klasszicizmus	29. oldal
q a reformkor és a romantika	31. oldal
q a forradalom és a szabadságharc irodalma	32. oldal
q az önkényuralom és a kiegyezés irodalma, a realizmus	33. oldal
q a századforduló irodalma (XIX. – XX.)	35. oldal
q a két világháború közötti irodalom	37. oldal
q József Attila, Radnóti Miklós	38. oldal
q a XX. század második felének irodalma	39. oldal
q a határon túli magyar irodalom	41. oldal
4. Irodalomelmélet	
q epika	42. oldal
q líra	45. oldal
q dráma	46. oldal
5. Memoriterek	47. oldal
6. Ajánlott olvasmányok	49. oldal

NYELV – JAZYK

1. A beszéd és a nyelv
2. Hangtani ismeretek
3. Szótani ismeretek
4. Szóalaktani ismeretek
5. Jelentéstani ismeretek
6. Mondattani ismeretek
7. Stilisztikai ismeretek
8. Az írásbeli kifejezőképesség
9. A szóbeli kifejezőképesség
10. Helyesírás és nyelvművelés

1. A beszéd és a nyelv

Tartalom – Obsah

A beszéd és a nyelv: a nyelv és a tartalom; a nyelv és a valóság, a nyelv és a gondolkodás; a nyelv mint rendszer; a kommunikáció tényezői; a nyelv különféle szerepe: a tájékoztató, a kifejező, az ábrázoló és a felhívó funkció; a költői és a metanyelvi használat; a köznyelv; nyelvrokonaink (genetikai rokonság). A világ nyelvei, nyelvtípusok, a magyar nyelv helye a világ nyelvei közt (az agglutináló és a flektáló nyelvek jellemző vonásai). Nyelvcsaládok. A mai magyar nyelv.

A szöveg belső szerkesztettsége; a szövegszerkesztés gyakorlati kérdései: a téma, a címadás, a bekezdések; a vázlatkészítés, a jegyzetelés.

A számítógép alkalmazása a szövegszerkesztésben.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

1.1. *A tanuló legyen tisztában a beszéd és a nyelv fogalmával, a köztük levő különbséggel; a nyelv és a gondolkodás közti összefüggésekkel. Kommunikációs képességei legyenek olyan szinten, hogy a másik ember megnyilatkozását minél teljesebben, minden összetevőre kiterjedően (nyelvi forma, intonáció, testbeszéd) fel tudja fogni. Legyen tisztában a szövegalkotás alapjaival.*

□ Gyakorlatban mutassa be, melyek a kommunikációnak azon tényezői, amelyek hiánya nélkül nem jöhet létre a párbeszéd!

□ Az egyes szövegfajtákat (mind az írott, mind a szóbelieket) ismerje fel példákról!

1.2. *Legyenek ismeretei a nyelvek szerkezete, valamint eredete szerinti osztályozásáról.*

□ Hasonlítsa össze a magyar és a szlovák nyelvet azok szerkezete szerint, s hozzon fel konkrét példákat mind az agglutináló, mind a flektáló nyelvek csoportjából!

1.3. *Ismerje nyelvrokonainkat, a nagyobb nyelvcsaládokat. Tudja - példákkal alátámasztva - felsorolni a magyar nyelv jellemző vonásait.*

□ Találja meg a magyar nyelv helyét a legfontosabb nyelvcsaládok körében!

□ Mutasson fel példákat (szavakat), amelyek a nyelvrokonság még élő bizonyítékai lehetnek!

- Keressen olyan kifejezéseket, amelyek bizonyíthatóan régi, ősi szavaink közé tartoztak! Forrásként adjuk meg szórványemlékeinket, kéziratos és nyomtatott szövegemlékeinket.
  - Kölcsey Ferenc gondolatait saját szavaival fejtse ki, s vonatkoztassa azokat a mai, 21. századi, kisebbségi helyzetünkre: „Idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig a lehetőségig mívelni kötelesség”!
- 1.4. *Ismerje a számítógép adta lehetőségeket a szövegszerkesztésben: életrajz, feljegyzések, jelentések elkészítése, elektronikus levelek és faxok írása, weblapok szerkesztése stb.*
- Szerkessze meg saját életrajzát a mai követelményeknek megfelelően!

2. Hangtani ismeretek

Tartalom – Obsah

A beszédhangok létrehozása és képzése. A magán- és mássalhangzók csoportosítása. A beszédhangok kapcsolódása: a magánhangzók és a mássalhangzók egymásra hatása a beszédben. Helyesírásunk alapelvei. A rossz szokásból eredő beszéd- és kiejtési hibák. A beszédhangok expresszivitása.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.1. *A tanuló ismerje a magyar beszédhangok állományát, a hangképzést és az ezzel kapcsolatos helyesírási tudnivalókat, valamint a kétnyelvűségből adódó nyelvhelyességi követelményeket.*
- Fejtse ki, mi a különbség a hang és a betű közt!
  - Elevenítsük föl az alapiskolában tanultakat a hangképzésről!
  - Hozzon fel példákat a helytelen szóhasználatra, amely a kétnyelvűségből fakad, majd keresse meg ezek helyes formáit!
- 2.2. *Ügyeljen a helyesíráásra a hangváltozásokkor, mégpedig a részleges, az írásban jelölt teljes hasonulások esetében, valamint az összeolvadások következtében. Fordítson figyelmet a sorvégi elválasztásokra is.*
- Példákon vezesse le az egyes mássalhangzó-változásokat, amelyek eseteivel a mindennapi beszédünkben valamint írásunkban egyaránt találkozhatunk!
  - Tudja írásban alkalmazni a felszólító mód jelölésének lehetőségeit: -j, -ss, ssz, -zz, -ddz, -gy, -ggy!
  - Tollbamondások formájában gyakoroljuk be ezeket a helyesírási buktatókat!
- 2.3. *Különböztesse meg a magán- és mássalhangzókat a kiejtés időtartama, a képzés helye és módja szerint! Ismerje a magánhangzótörvényeket és a mássalhangzók egymásra hatásának eseteit. Ki tudja küszöbölni a kiejtési hibákat, és ismerje fel a rossz megszokásból eredő beszédhibákat.*
- Példákkal bizonyítva sorolja fel, hogy milyen szempontok szerint osztályozzuk a magánhangzóinkat!
  - Sorolja rendszerbe mássalhangzóinkat! Példákkal mutassa be az egyes kategóriákat!
  - Példákon ábrázolja, hogy mit jelent a hangrend és a magánhangzó-illeszkedés!
  - Példán tudja bemutatni a -nák, -nék toldalék közti különbséget!
- 2.4. *A beszédhangok expresszivitása, azaz hangzása, érzelmi telítettségének hatása. Az ún. suttogó, vékony, halk, nyöszörgő, elfátyolozott, remegő, kenetteljes, éneklő, harsány, öblös, rikácsoló, kellemes, csengő, egész termet átható beszédstílusok.*
- Mondjon példákat egy-egy rövid szöveggel a beszédhangok expresszivitására (jókat, elrettentőeket egyaránt)!

3. Szótani ismeretek

Tartalom – Obsah

A szó fogalma és jellemző sajátosságai. A szókészlet és a szókincs. A szókészlet tagolódása, rétegződése, változása és mozgása. A magyar – szlovák kétnyelvűség szókészleteti kérdései.

A szófajok. A mai magyar nyelv szófajai; fajtáik, jellemzésük, használatuk, helyesírásuk. Az igék, névszók, igenevek, határozószók, viszonyzószók, mondatszók.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

3.1. *A tanuló ismerje a szó egyes tulajdonságait, amelyek a jelentése, az alakja vagy a funkciója szempontjából közelíthetők meg. Tudjon szótárral, lexikonnal dolgozni. Ugyanezekkel a számítógép és az Internet segítségével is boldoguljon!*

☐ Gyakorlatban mutassa be, miként tájékozódhatunk az Interneten egy-egy könyvtárban csupán egyetlen megadott szó alapján!

3.2. *Legyen tisztában a magyar szókészlet nagyságával, gazdagságával, rétegződésével és bővülésének lehetőségeivel. Tudjon különbséget tenni a szókészlet és az egyéni szókincs között. Ne keverjen idegen kifejezéseket a mondandójába!*

☐ Magyarozza meg, mi szerint bonthatjuk a mai magyar szókészletet csoportokra, és miként rétegződhet a csaknem egymillió százezres szókészletünk!

☐ Fejtse ki, mi a különbség a szókészlet és a szókincs közt, valamint mitől függ az egyéni szókincs gazdagsága!

3.3. *Ismerje a szófajok rendszerét, a megfelelő használatukat beszédben, írásban egyaránt s helyesírásukat úgyszintén.*

☐ Egy mondaton belül állapítsa meg az egyes szavak szófaját!

☐ Példákkal támassza alá az elméletben felsorolt szófajokat, s tudja azokat a közlendőjében is alkalmazni (szóban, írásban egyaránt). Külön figyelmet szenteljünk a szinonimáknak, amelyek az egyén szókincsét gyarapítják!

4. Szóalaktani ismeretek

Tartalom – Obsah

A szóelemek fajtái és csoportjai; szótő és toldalékok. A toldalékok fajtái: képzők, jelek, ragok fajtái. Az ige- és névszótövek. A jelezés és a ragozás. A szóalkotás módjai: szóösszetétel, szóképzés, ritkább szóalkotási módok.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

4.1. *A tanuló ismerje fel az elemzésre szánt szó elemeit: a szótövet, annak fajtáit, valamint a toldalékokat és különböző fajtáikat.*

☐ Bontsa elemeire a megadott szavakat!

☐ Állapítsa meg az elemzett szóban előforduló szótő és valamennyi toldalék fajtáját!

☐ Tudjon különbséget tenni a személyrag és a személyjel között!

4.2. *Tudja, hogy milyen módon képezhetünk új szavakat, mik az ún. továbbképzett szavak, miként használjuk őket helyesen mind a köznyelvben, mind az irodalmi nyelvben.*

☐ Képezzen új szavakat egy megadott szóból képzők segítségével és szóösszetétellel!

4.3. *A jeleket s a ragokat használja megfelelően, ne legyenek rá hatással az egyes nyelvjárási helytelen szokások!*

☐ Hozzon fel példákat a nyelvjárásokban használt toldalékok helytelen formáira!

4.4. *Ismerje a szóalkotás ritkább módjait is, ne csak a szóképzést illetve a szóösszetételt.*

☐ Alkosson új szavakat szórövidülés, szóvegyülés által illetve mozaikszavakat!

☐ A mozaikszavak esetében kerülje a félreérthető szavak létrehozását!

5. Jelentéstani ismeretek

Tartalom – Obsah

A nyelvi jel és a jelentés. A hangalak és a szó jelentése közti reális viszony a hangutánzó és a hangulatfestő szavak esetében. A szó alakja és jelentéstartalma. A szavak csoportjai a hangalak és a jelentés viszonyai szerint: egyjelentésű, több jelentésű, azonos alakú, rokon értelmű, eltérő jelentésű, ellentétes jelentésű szavak.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

5.1. *A tanuló számára legyen világos a nyelvi jel és a jelentés fogalma. Tudja, mit jelent a szó hangalakja és jelentése közti reális viszony, hogy beszédünkben milyen szerepük van a hangulatfestő és a hangutánzó szavaknak. Semmiképp se keverje a betű és a hang fogalmát!*

☐ Példák segítségével mutassa be, hogy mit jelent a szó hangalakja, és miként kapcsolódik hozzá a jelentés!

☐ Ugyancsak példán keresztül tudja elmagyarázni, mit jelent a szavak hangalakja és jelentése közti reális viszony.

☐ Fejtse ki, hogy milyen szerepet töltenek be közlendőnk megfogalmazásában a hangulatfestő és a hangutánzó szavak!

5.2. *Tudnia kell besorolni a szavakat azok hangalakja és a jelentésük viszonya alapján. Legyen képes őket a megfelelő szinten alkalmazni beszédében, írásában egyaránt, mivel ezek az ismeretek nagyban segítik a tanuló szókincsének gyarapodását.*

☐ Csoportosítsa a szavakat hangalakjuk s jelentésük szerint! Ne csupán felsorolást kérjünk a tanulótól, hanem példákkal mutassa be az egyes fajtákat!

☐ Magyarázza el példán, mi a különbség a többjelentésű és az azonos alakú szavak között!

5.3. *Ismerjen minél több rokon értelmű szót, hogy el tudja kerülni a felesleges szóismétléseket. Kerülje a közhelyek használatát!*

☐ Gyakorlatként keressen minél több azonos alakú, rokon értelmű és ellentétes jelentésű szót egy-egy kifejezésre!

5.4. *A tanuló szóhasználatában alakuljon ki egyfajta nyelvi illem, stílusérzék, amely a későbbiekben segíti őt majd a megfelelő kommunikáció kialakításában.*

☐ Keressen ún. elcsépelet kifejezéseket, tehát közhelyeket, amelyekkel „agyon lehet csapni” bármilyen fontos közlendőt, s amelyeket ajánlatos kerülni mind a beszédünkben, mind az írásunkban, majd keresse meg ezek helyes formáját!

6. Mondattani ismeretek

Tartalom – Obsah

A mondat szerepe a beszédben. A mondat tagolása írásjelekkel. A mondatok osztályozása. Az egyszerű mondat. A szószerkezetek. A mondatrészek. Az állítmány és az alany fajtái. Az állítmány egyeztetése az alannal. A bővítmények: a tárgy, a határozó és a jelző fajtái. A többtagú (halmozott) mondatrészek. A mondatrész és a szófaj. Elemzési modell (ágrajz). A mondat szórendje. Az -e kérdőszócska helye a mondatban. Az összetett mondatok: mellé- és alárendelt mondatok. Az utalószó és a kötőszó szerepe. A többszörösen összetett mondatok. A mondatrend. Az összetett mondatokkal kapcsolatos nyelvhelyességi tudnivalók. Az idézés formája: kettőspont, pontosvessző, gondolatjel.

Követelmények – Požadavky na vedomosti a zručnosti

6.1. *A szórend szerepe a lényegkiemelésben, a közlendő pontosításában. A tanuló ismerje az idézőjel, a gondolatjel, a pontosvessző megfelelő alkalmazását.*

- Egy mondatban a szavak sorrendjét úgy cserélje fel, hogy a szórendváltozás következtében mindig más dologra hívja fel a figyelmet közlendőjében!
- Az idézőjel, a gondolatjel s a pontosvessző megfelelő használatát gyakoroljuk be tollbamondás és helyesírási gyakorlatok formájában!

6.2. *A mondatokat osztályozza a tartalmuk, a szerkezetük és a minőségük szerint. A szószerkezetek fajtáit fel kell ismernie. Tudjon különbséget tenni a szó és a mondatrész fogalma között.*

- A megadott mondatot osztályozza annak tartalma, szerkezete és minősége szerint!
- A mondatban keresse ki az összes fellelhető szószerkezetet és állapítsa meg fajtájukat!
- Fogalmazza meg saját szavaival, majd mutassa be egy-két példán, hogy mi a különbség a szó és a mondatrész közt!

6.3. *A mondatrészek valamennyi fajtáját ismernie kell. Mondatelemzéskor aláhúzással és ágrajzzal kell meghatározni az egyes mondatrészeket. A társhatározó esetében tudatosítania kell, hogy élettelen tárgy vagy állat is lehet társ nyelvtani értelemben. Ismerje az állandó határozó fogalmát. Kerülje a helytelenül rögződött „képes helyhatározó” megnevezést!*

- Mondatelemzéskor aláhúzással majd ágrajzzal tüntesse fel az egyes mondatrészek fajtáit!
- Szabályok megfogalmazása helyett gyakorlatokon mutassa be a határozók különféle fajtáját!

6.4. *Az összetett mondatok elemzésekor ismernie kell az utalószó és a kötőszó szerepét. A többszörösen összetett mondatok esetében ügyeljen a helyesíráásra, a pontosvesszők és a gondolatjelek megfelelő használatára. A mondatelemzések alkalmával a tudáson kívül támaszkodjon a logikus gondolkodásra!*

- Az alárendelt összetett mondatok elemzésekor ügyeljen az utalószóra, s a főmondat logikus elemzésével határozza meg a mellékmondat fajtáját!
- A mellérendelések esetében ugyancsak a logikus gondolkodás – a két tagmondat közti viszony megtalálása – segítse a mondat fajtájának meghatározásában!
- Példákkal támassza alá, hogy mely kötőszavaknak van döntő szerepük a mellérendelő összetett mondatok fajtájának meghatározásában!

7. Stilisztikai ismeretek

Tartalom – Obsah

A stílus fogalma. Az írott stílusrétegek: a tudományos, a hivatalos, a publicisztikai és a szépirodalmi stílus. A szépirodalmi stílus eszközei: metafora, szinesztézia, megszemélyesítés, allegória, szimbólum, metonímia, szinekdoché. Stílusárnyalatok. Az egyes stílusok jellemző vonásai. A beszélt stílusrétegek: a társalgási, a közéleti és a szónoki stílus. Stílusosság – stílustalanság. Szövegtípusok. A szöveg belső szerkesztettsége, a szövegszerkesztés: a téma, a címadás, a bekezdések, mondatöbbség. A vázlatkészítés és a jegyzetelés.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

7.1. *A tanuló legyen tisztában a stílus szerepével a köznyelvi nyelvhasználatban, értse meg a stilisztika lényegét, fontosságát.*

□ Fejtse ki, hogy mit jelent, ha valakinek stílusa van, továbbá mit jelent a nyelvi stílus!

□ Sorolja fel, hány különböző helyen és milyen formában fogalmazunk nap mint nap!

7.2. *Ismerje az egyes stílusrétegek jellemző vonásait. Legyen jártas az írott, és a beszélt nyelvi stílusok alkalmazásában. Ismerje fel mind a köznyelvben, mind az irodalmi szövegben a szépirodalmi stílus eszközeit, és szükség szerint használni is tudja őket beszédében, írásában egyaránt. Tudja, mit jelent a stílusosság és a stílustalanság.*

□ A kiválasztott szövegek közül állapítsa meg, hogy melyik hová sorolható be az írott valamint a beszélt nyelvi stílusrétegek kategóriájában! Indokolja is meg a választását!

□ A megadott irodalmi szövegben találja meg a szépirodalmi stílus eszközeit! Keressen rájuk példákat a köznyelvben!

7.3. *Legyen képes a tananyagban kijelölt szövegtípusok alkotására. Ismerje a szövegszerkesztés alapvető lépéseit. Tudjon vázlatot és jegyzetet készíteni munkájához.*

□ Magyarázza meg, mi a különbség a vázlat és a jegyzet között! Mindkettőre készítsen egy-egy rövid példát!

7.4. *Ismerje a számítógép szövegszerkesztőjét és annak lehetőségeit.*

□ Mutasson be néhány példát arra, hogy miként használható a számítógép szövegszerkesztője! Ezeket legyen képes alkalmazni a gyakorlatban is!

8. Az írásbeli kifejezőképesség

Tartalom – Obsah

Az írásbeli kifejezőképesség formái. Az egyszerűbb hivatali iratok, a tartalomismertetés, jellemezés, beszámoló, magánlevél, napló, vázlatkészítés, jegyzetelés, cédulázás. A fontosabb iskolai és közéleti írásbeli műfajok: a leírás, jelentés, igazolás, tájékoztatás, felszólítás, elbeszélés, olvasmányelemzés, jegyzőkönyv, elismervény, nyugta, szerződés, megrendelőlap, postautalvány, kérvény, riport; a tudományos és ismeretterjesztő prózai műfajok: az összefoglalás, a bírálat, a tanulmány, az esszé, életrajz.

Ehhez a témakörhöz szükséges ismernie a számítógép szövegszerkesztőjét, amiben többségükre ún. sablonokat, példákat találunk.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

8.1. *A tanuló ismerje az írásbeli fogalmazás betartandó követelményeit, a fokozatosság elvét. Nem szükséges a hagyományos tagolás (bekezdés, tárgyalás, befejezés) elvéhez ragaszkodnia, hisz a szépirodalomban is számtalan példát lát az ún. „in medias res” típusú, a felbontott időrendben megírt, a lánc- és mozaikszerű elbeszélésekre, szövegekre. A bekezdésekre, a fokozatosságra azonban szükséges figyelmet fordítania.*

- Magyarázza meg, mit jelent a fokozatosság elve egy iskolai fogalmazás megírása esetében! Rövid példával támassza alá!
- Keressen példát az „in medias res” típusú, a felbontott időrendben megírt, a lánc- és a mozaikszerű elbeszélésekre a magyar vagy akár a világirodalomból!
- Írjon ilyen típusú elbeszélést, történetet, leírást, ahol ügyel a tagolásra, a bekezdésekre, a fokozatosságra!

8.2. *Ugyancsak fontos figyelnie a szóismétlések kerülésére, ami unalmassá teheti a szövegét. Ügyeljen a tételmondat pontos elhelyezésére!*

- Fejtse ki, hogy milyen szerepet tölt be a tételmondat egy fogalmazásban!

8.3. *Legyen képes a tanult iskolai és közéleti írásbeli műfajok megfogalmazására. Tudjon jellemzést, tartalomismertetést, beszámolót, jegyzetet, leírást, kérvényt, életrajzot stb. készíteni.*

- A tanultak alapján írjon rövid beszámolót, elbeszélést, olvasmányelemzést!

8.4. *Ismerje a számítógép szövegszerkesztőjét, amelyben az említett műfajokra sablonokat, példákat talál, amelyek később jelentősen könnyíthetik munkáját, érvényesülését.*

- Készítse el életrajzát, amelyhez segítséget talál a számítógép szövegszerkesztőjében!
- Ugyancsak a számítógép szövegszerkesztőjének felhasználásával írjon egy jelentést, szerződést, jegyzőkönyvet és szerkesszen meg egy faxot!

9. A szóbeli kifejezőképesség

Tartalom – Obsah

A szóbeli kifejezőképesség formái: az előadás, az előadás nyitása és zárása, vita, érvelés, cáfolás, értékelés, jellemzés, magyarázat, alkalmi beszéd, felszólalás, hozzászólás, megszólítás, bemutatkozás, bemutatás. A szólás- és közmondáskincsünk értékei, a beszámoló, az előadás (szónoki beszéd); a hangos beszéd sajátosságai: a hangsúly, a hanglejtés, a hangerő, a hangmagasság és a dallam, a hangszín, a beszédtempó, a szünet, a szónoklat klasszikus magyar hagyományai; a közéleti beszéd; az ifjúság nyelve. A mimika és a gesztusok szerepe beszédünkben. Az ún. testbeszéd fontossága.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

9.1. *Az önálló, értelmes beszéd elsajátítása-elsajátíttatása szorosan összefügg a gondolkodással, a gondolkodás fejlesztésével. Ezért fontos, hogy a tanuló tudjon rövid beszámolót, előadást, hozzászólást készíteni. Tudja, miként kell egy előadást megnyitni, s annak végétével illendően befejezni.*

- Fejtse ki, mitől függ a helyes és szép beszéd!

- Készítsen rövid beszámolót, előadást vagy hozzászólást, amelynek előadása közben ügyel a helyes hangsúlyozásra, hangleadásra, a beszédtempóra valamint a többi szükséges feltételre ahhoz, hogy előadása megfelelő, hallgatható legyen!
- 9.2. *Ismernie kell a vita, az érvelés és a cáfolás intelligens formáját. A bemutatkozás és a bemutatás illemszabályaival legyen tisztában! A megszólítás különféle módjait tudja a gyakorlatban használni.*
- Két-háromfős csoportokban a tanulók készítsenek rövid párbeszédet, amelyekben kölcsönösen üdvözlik, bemutatják egymást, egy általuk választott témáról vitát kezdenek, ahol érvelhetnek, cáfolhatnak és véleményüket a megfelelő formában kifejezhetik! /A tanulók e gyakorlatok segítségével kitűnően elsajátíthatják a viselkedés, a kommunikáció intelligens formáit./
- 9.3. *Legyen képes rövid alkalmi beszédek megfogalmazására. Véleményét önállóan és szabatosan a nyelvi normáknak megfelelően tudja elmondani.*
- Szóbeli gyakorlat formájában készítsenek egy kiválasztott alkalomra (pl. valamilyen évfordulóra) rövid üdvözlőbeszédet!
- 9.4. *Ismerje, s nyilvános szereplésekor tudja alkalmazni a hangos beszéd elengedhetetlen feltételeit, sajátosságait: a hangsúly, a hangleadás, a szünet, a hangerő, a hangmagasság és a beszédtempó megfelelő formáit! Tudja, miként egészítheti ki mondanóját a mimikával, a testbeszéddel, illetve miként döntheti azt romba felesleges gesztusokkal.*
- Negatív példaként készítsenek alkalmi beszédet eltúlzott mimikával, gesztusokkal tarkítva!
  - Majd ugyanezt a szöveget ismételjék szerintük megfelelő formában!

10. Helyesírás és nyelvművelés

Tartalom – Obsah

Helyesírásunk alapelvei. A kiejtés szerinti írásmód, a szóelemző írásmód, a hagyományos és az egyszerűsítő írásmód, a különírás és az egybeírás (szóismétlések, ikerszók, szókapcsolatok, szóösszetételek). A tulajdonnevek írása: a személynevek toldalékolása, intézménynevek, műalkotások címei, a földrajzi nevek (az egyelemű és az egybeírt többelemű földrajzi nevek, illetve ezek -i /-beli/ képzős származékai, a kötőjellel összekapcsolt elemekből álló földrajzi nevek és -i /-beli/ képzős származékai, a különírt elemekből álló földrajzi nevek. A tulajdonnevek köznevesülése. Az ünnepek nevei. Az elválasztás, az írásjelek alkalmazása, rövidítések és a mozaikszók, a számok írása és a keletkezés. A szlovákiai magyar nyelvművelés.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 10.1. *A tanuló a lehető legalaposabban ismerje a magyar helyesírást! Ezek az ismeretek azonban ne csak a helyesírási gyakorlatokra korlátozódjanak, hanem más tanítási órákon és a mindennapi használatban is mutatkozzanak meg!*
- 10.2. *Ismerje a hasonulásokat, az összeolvadást, a mássalhangzó-kiesést és -rövidülést által megváltozott hangok, szavak helyesírását!*
- Magyarozza el az: anyjuk, merészség, futja, menjünk, lanttal, otthon, rajzszög és a nézd meg szavak esetében, hogy miként változik a helyesírás az ejtéshez képest, s az milyen mássalhangzó-változás lesz!
  - Keressen olyan szavakat, amelyekben ugyanezek a mássalhangzó-változások találhatóak!

10.3. *Történelmi ismeretei hasznára válhatnak a történelmi nevek hagyomány szerinti írásmódjának alkalmazásakor.*

- Keressen olyan történelmi személyiségeket, akik nevének írásában a hagyomány szerinti írásmód érvényesül!

10.4. *Az egyszerűsítő írásmód se okozzon gondot sem a többjegyű betűk kettőzött alakjának (pl. négygel, királlyal) írása esetében, sem a toldalékolás következtében három azonos mássalhangzó egymás mellé kerülésekor (pl. meggy+gyel = meggyel). Ismerje az itt előforduló kivételeket is, amelyek az összetett szavakra (pl. kulcscsont), a család- ill. vezetéknevekhez kapcsolódó toldalékokra vonatkoznak (pl. Kiss-sel, Mann-nal).*

- Keressen egy adott szövegben olyan szavakat, amelyekben az egyszerűsítő írásmód elve érvényesült!

10.5. *A szóismétlések külön, vesszővel, kötőjellel ill. egybeírt formáit is szükséges ismernie csakúgy, mint a mellé- és az alárendelő szókapcsolatokat, valamint az ikerszók helyesírását.*

- Az egymás után, nem összefüggő szöveggént diktált mondatokban írja le pontosan az ott előforduló mellé- és alárendelő szókapcsolatokat, valamint az ikerszókat!

10.6. *Tudja pontosan leírni a tulajdonneveket: az intézmény- és a földrajzi neveket, az újságok, a műalkotások neveit, valamint ismerje a tulajdonnevek köznevesült formáinak helyesírását. Tudja alkalmazni a rövidítéseket és a számozásokat, valamint azok toldalékolt formáinak helyesírását.*

- Egy adott szövegből az egyik csoportba válogassa ki azokat a földrajzi neveket, amelyeket kötőjel nélkül írunk, majd egy másik csoportba azokat, amelyeket kötőjelesen kell írni! Itt viszont még a kis- ill. a nagybetűk írására is szükséges figyelni!

- Példákkal támassza alá, hogy a számjegyekkel írt sorszámnevek után mikor teszünk pontot és mikor nem!

- Példán magyarázza el, hogy az általános vagy a középiskolák osztályait jelöljük római számokkal!

10.7. *Külön figyelmet kell szentelni a szlovákiai magyar nyelvhasználatra, a nyelvművelésre.*

- Hozzon fel negatív példákat a szlovákiai magyar helytelen szó- ill. nyelvhasználatra!

- Javítsa ki ezeket a megfelelő formára!

Irodalom – Literatúra

1. Általános ismeretek a művészetekről – Všeobecné poznatky o umeniach
2. Világirodalom – Svetová literatúra
3. Magyar irodalom – Maďarská literatúra
4. Irodalomelmélet – Teória literatúry
5. Teljes művek és részletek szöveghű felidézése – Memoriter
6. Ajánlott olvasmányok – Povinné čítanie

1. Általános ismeretek a művészetekről – Všeobecné poznatky o umeniach

Témakör: Szerző – mű – befogadó

Tartalom:

A műalkotás és a valóság viszonya. Az absztrahálás (elvonatkoztatás) fogalma. A művészet szerepe és hatása. A műalkotás értékelése – az esztétikai minőségek. Az irodalom fogalma, helye a művészetek rendszerében. A művészi kifejezőeszközök. Műelemzés és műértelmezés verses és prózai művek kreatív feldolgozásával. Tájékozódás az irodalmi kifejezésformákban és változataikban. Irodalmi műnemek és műfajok. A korstílusok és besorolási okai.

Fogalmak: műelemzés, műértelmezés, kreatív feldolgozás, asszociáció, absztrakt, absztrahálás, metaforizálódás, a közvetlen valóságvonatkoztatás felfüggesztése, többféle értelmezési lehetőségek, nézőpont és látókör (elbeszélők, beszédhelyzet), megszólító-megszólított viszony, lírai én, versszerző elv, verskohézió, szövegkörnyezet, versciklus, időszerkezet és logikai szerkezet, téma forma hangulat, hangzás, érték, értékrend; fikció, katarzis, kompozíció, késleltetés, megjelenítés, jelentéstöbblet, motívum;

esztétika, esztétikai minőség (szép, rút, groteszk, humoros, ironikus, komikus, tragikus, szatirikus);

társzművészet, formanyelv, mimézis, realiztikus, formabontó nonfiguratív;

műfaji és tematikus konvenciók, műnem, líra, epika, dráma, stílus, korstílus, művelődéstörténeti korszakok, a klasszikus kifejezés többféle értelmezése, klasszicista – klasszikus, klasszicizmus: antik – nemzeti – modern stb.;

szóképek, a metaforából származó szóképek, a szóképekhez csatlakozó stiláris eszközök; szóalakzatok: hangalakzatok, szóalakzatok, gondolatalakzatok, verstan;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 1.1. *A tanuló tudja kifejezni a művészet fogalmát, kialakulásának társadalmi hátterét, az egyes korszakok művészetfelfogását. Lássa a művészi és a tudományos ábrázolás közti különbséget, a műalkotások megjelenítési formáit, a művészi formanyelvet, az absztrahálás, az absztrakció (elvonatkoztatás) fogalmát.*
  - Sorolja fel, melyek a legfontosabb művészeti ágak!
  - Mutassa be a művészetek kialakulásának társadalmi hátterét!
  - Fejtse ki, miben tér el a művészi ábrázolás a tudományos leírástól!
  - Magyarázza meg, miért nem pótolhatja a fénykép az eredeti alkotást!
  - Mutassa be példákkal, mi a valóság, a formabontó és a nonfiguratív formanyelv!
  - Mutassa be az absztrahálás fogalmát egy-egy műalkotáson!
- 1.2. *Ismerje a művészi megformálás, a megjelenítés módjait, értékhelyzeteket, esztétikai minőségeket.*
  - Mondjon példákat, melyek a műalkotásokban fellépő esztétikai minőségek!
  - Mutassa be az egyes korok szépségideálját!
  - Fejtse ki, széppé válhat-e a rút a művészi alkotásokban!
- 1.3. *Tudjon tájékozódni az irodalom és a művészetek rendszerében. Ismerje a művészi kifejezőeszközöket, elsősorban az irodalom kifejezőeszközöket.*
  - Magyarázza meg, milyen kifejezőeszközöket használ az irodalom!
  - Magyarázza meg, melyek a képzőművészet és az irodalom közös, illetve eltérő vonásai!
  - Magyarázza meg a műalkotásokkal kapcsolatban, mi a forma és a tartalom!
  - Találjon párhuzamot különböző művészeti ágak konkrét alkotásai között!
- 1.4. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

2. Világirodalom – Svetová literatúra

Témakör: Ókor

Tartalom:

A Biblia és hatása az irodalomra. Részletek elemzése az Ó- és Újszövetségből, (pl. a Teremtéstörténet, A tékozló fiú története). A bibliai témák továbbélése és hatása a művészetekre, a társművészetekre és gondolkodásunkra. A bibliából származó, örök emberi igazságokat magukban hordozó szólások.

Fogalmak: apokrif, apokalipszis, apostol, biblia, bibliafordítás, evangélium, Exodus, Genézis, kanonizálás, kánon, Ószövetség (Ótestamentum), példabeszéd, prédikátor, próféta, Újszövetség (Újtestamentum), Szentírás, Szentháromság, Törvény, Tóra, zsoltár;

Az antikvitás. Az ókori görögség életszemléletének társadalmi, művészeti és mitológiai háttere;

Az irodalom és más művészeti ágak közti összefüggések az adott korban. 4 – 5 történet a görög mitológiából (pl.: Európé, Héros és Leandrosz stb.)

A homéroszi epika, a trójai mondakör, Odüsszeia egy-egy részlete. Az eposz műfaja, az eposzi kellékek. Az Iliászban és az Odüsszeiában megjelenő kétféle értékrend.

A görög líra legfontosabb műfajai (hymnusz, dal), említés szintjén az alkotói – Szappho, Anakreon, Alkaios (később: utóéletük példái a magyar lírában);

Az ókori görög színház kialakulása a rituális szertartásból a színpadi játékig. Szophoklész Antigoné c. drámájának részletes feldolgozása.

Fogalmak: antikvitás, arányrend, embereszmény, emberközpontúság, mítosz, mitológia, mitikus világkép, istenek, isteni és erkölcsi világrend, mitológiai háttér, mondakör, múzsák; dal, eposz, eposzi kellékek (invokáció, prozódia, motiváció, bonyodalom, enumeráció, deus ex machina, epizód, díszítő jelző, állandó jelző, késleltetés stb.), in medias res, rapszódosz; dráma, tragédia, komédia, görög dráma, Nagy Dionüszia ünnep, drámai harc, drámai jellem, drámai szituáció, drámaszerkezet, expozíció, bonyodalom, tetőpont, végkifejlet, hármasság, értékvesztés, értékrend, erkölcs, prológos, kardal, panaszdal, szolgálalkúság, katarzis, éldekellentét (konfliktus), kettős tragédia, dikció, monológ, dialógus; hexameter, versláb, (mértékegység), versmérték, szótaghopssz, distichon, pentameter, sormetszet (cezúra); klasszikus, filozófia bölcsélet, test-lélek harmóniája (kalokagathia), kontraposzt, oszloprend, tímpanon, fríz;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.1. *A tanuló tudjon beszámolni az ókori kultúra kialakulásáról. Ismerje az embereszmény, az értékrend fogalmát az ókor irodalmában.*
- Fogalmazza meg, mit nevezünk értékrendnek!
  - Magyarázza meg, mit nevezünk emberközpontú társadalomnak!
- 2.2. *Ismerje a zsidó-keresztény kultúra alapművét, a Bibliát. Ismerje fel az Ószövetség és az Újszövetség szerkezetét, tudja elmondani ismertebb történeteit. Tudjon példákat mondani a bibliai témák továbbélésére, gondolkodásunkat és kultúránkat meghatározó hatására, s ismerje a magyar folklórban meglévő keresztény ünnepköröket.*
- Mondja meg, mely történelmi kort idéz a Biblia!
  - Mondjon néhány földrajzi területet, ahol a bibliai események játszódnak!
  - Ismertesse a Biblia felépítését!
  - Ismertesse a Biblia Teremtéstörténetét!
  - Nevezzen meg olyan műalkotásokat, amelyek témájukat az Ó- és az Újszövetségből merítik!
  - Értelmezze a tékozló fiúról szóló történetet!
  - Keressen példákat arra, hogyan él tovább napjainkban a bibliai hagyomány!
  - Olyan szólásokat keressen, s magyarázza meg jelentésüket, amelyek a Bibliából származó örök erkölcsi igazságokat még ma is magukban hordozzák!
- 2.3. *Tudja összefoglalni az ókori Görögország általános történelmi-társadalmiorképét, a korszak fontos eszméit, a korstílust, a különböző művészeti ágakban megjelenő értékrendet. Ismerje legfontosabb építészeti és képzőművészeti alkotásait, az általános irodalomtörténeti jellemzőit, az alapvető stílusjegyeket.*
- Jellemezze az ókori Görögország demokráciaképét, s fejtse ki, mi volt az ókori kultúra kialakulásának társadalmi háttere!
  - Említse meg a görög bölcsélet néhány képviselőjét!
  - Foglalja össze röviden a görögség mitológikus világképét, s ismertesse az ókori görög mitológia isteni hierarchiáját!
  - Mondjon el néhány ismert történetet az ókori görög mitológiából!
  - Mondja meg, miről szólnak a teremtésmítoszok!
  - Ismertesse a Prométheusz-mítosz történetét!
  - Foglalja össze, hogyan meséli el a görög mitológia a világ teremtését!

- 2.4. *Ismerje a homéroszi eposzt, vázlatosan az Odüsszeusz cselekményét, az Iliász és az Odüsszeia egymáshoz viszonyított értékrendjét, tudja feleleveníteni Akhilleusz pajzsa alapján a görög élet mozzanatait. Ismerje az eposzi elbeszélés jellemzőit.*
- Ismertesse, melyik mondakörhöz tartozik az Iliász és az Odüsszeia, majd hasonlítsa össze a két eposz felépítését, tartalmi és formai sajátosságait!
  - Mutassa be Akhilleusz pajzsát, s állapítsa meg, hogyan ábrázolja a költő a görög élet mozzanatait, a görög társadalmat!
  - Ismertesse, miért tartozik a két mű az epikai műnembe, az eposz műfajába!
  - Az eposzi kellékek alapján állapítsa meg pl. az Odüsszeia szerkezetét!
  - Válasszon ki az eposzból néhány sort, bontsa verslábakra, s azok alapján állapítsa meg, milyen verselésben íródott!
- 2.5. *Legyen áttekintése a görög líra legfontosabb műfajairól, alkotóiról, elsősorban Szappho és Anakreon jelentőségéről, a himnusz és a dal megjelenéséről.*
- Ismertesse a görög líra legfontosabb műfajait, nevezzen meg néhány szerzőt!
- 2.6. *Ismerje Nagy Dionüszia rituális szertartásából kialakult görög színház ill. színpadi játék formai elemeit. Tudja sokoldalúan elemezni Szophoklész: Antigoné című tragédiáját.*
- Mutassa be az ókori dráma kialakulásának folyamatát, s ismertesse a görög színház és színjátszás sajátosságait!
  - Foglalja össze az Antigoné konfliktusrendszerét, ismertesse a dráma szerkezetét annak sajátos szerkezeti elemei szerint!
  - Állapítsa meg, hol van a dráma tetőpontja, s mi jelenti a drámában a katarzist!
  - Mutassa be Antigoné és Kreón jellemét!
  - Hasonlítsa össze Antigoné és Iszméné cselekedetét!
  - Ismertesse, hogyan végződik a tragédia, s a mű végén miként összegzi a kar az erkölcsi tanulságot!
- 2.7. *Tudja, melyek voltak a görög irodalomban kialakult legfontosabb drámai műfajok.*
- Határozza meg, mi a dráma!
- 2.8. *Tudja megmagyarázni a törzsanyagban jelölt új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: Középkor

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. Az ókorból, az antiktól a keresztény kultúrába való átmenet korszaka.

Tematikai és műfaji változatosság a középkor irodalmában (szemelvények alapján); Dante: Isteni színjátékának kompozíciója, a Pokol köreinek hierarchiája (részlet).

Villon életének mozzanatai és irodalmi munkássága (Nagy Testamentum – Záróballada, Akasztottak balladája).

Fogalmak: alázat, egyház, középkor („sötét”), lovagi eszmény, madonnák, misztikum, Paradicsom, Pokol, Purgatórium, számmisztika, szentek;

ajánlás, elmélkedés, gregorián ének, himnusz, imádság, legenda, szentbeszéd, passió, példázat (parabola), planctus, trubadúr líra, vágáns költészet – Gaudeamus igitur, vallomás, villoni ballada, vitairat,

alexandrinus, rím, hangsúlyos verselés;

gótika, romantika (román), csúcsív, boltív;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.9. *Lássa a tanuló az ókor és a középkor közti különbséget, a középkori keresztény Európában uralkodó szellemiséget, értékrendet, az életalakítás példáit. Tudja összefoglalni az általános történelmi-társadalmi korpét, az adott korszak fontos eszméit, a korstílust, a különböző művészeti ágakban megjelenő értékrendet.*
- q Ismertesse a középkor életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai hátterét!
  - q Hasonlítsa össze a két uralkodó korstílus jellemző jegyeit!
- 2.10. *Ismerje a középkori irodalom jellegét, említés szintjén képviselőit és legfontosabb alkotásait, irodalmi műfajait.*
- q Állapítsa meg, milyen új műfajokkal gazdagodott az irodalom a középkorban!
  - q Fejtse ki, mi a jelentősége a himnuszköltészetnek a középkorban!
- 2.11. *Tudja megfogalmazni Dante Isteni színjátékának eszmei tartalmát, két kor közti dilemmáját. A Pokol köreinek a bemutatásával tudja meghatározni a középkori bűnök és erények hierarchiáját.*
- q Próbálja meghatározni Dante Isteni színjátékának a témáját!
  - q Ismertesse a Pokol beosztását, és hasonlítsa össze Dante bűnökről alkotott értékskáláját a bűnről alkotott mai fogalmainkkal!
  - q Mutassa be az Isteni színjáték hármasszerkezetét!
- 2.12. *Ismerje Villon balladáinak világképét (legalább két balladáját).*
- q Hasonlítsa össze a trubadúrlíra és Villon szerelemről alkotott elképzelését!
  - q Értelmezze Villon főművének a címét, a Nagy Testamentumot!
  - q Fejtse ki, miről szól a Záróballada!
- 2.13. *Tudja megmagyarázni a törzsanyagban jelölt új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: Reneszánsz

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. A reneszánsz, mint művelődéstörténeti korszak és stílusirány, eszmerendszere a humanizmus. A korszak mentalitása, művészeti elvei, a klasszikus műveltség és tudás. A reneszánsz általános jellemzői, s összehasonlítása az előző kor stílusjegyeivel.

Francesco Petrarca hatása. A kötött versforma, a szonett megteremtése. Giovanni Boccaccio műfajteremtése. A Dekameron – a kerettörténet s 1-1 novella szatirikus hangneme.

Az angol színház. A Shakespeare-drámák történetisége, értelmezése. Hamlet – műelemzés, műértelmezés.

Fogalmak: polgárság, reneszánsz, újjászületés, kiegyensúlyozottság, világias gondolkodás, teljes élet, életöröm, fényűzés, humanizmus, humánus, panteizmus, reformáció, divina commedia, Don Quijote-i időszerűtlen magatartás, dekameron, hamleti dilemma, (tépelőds), egyéniség, drámaiság, drámaszerkezet, jellem, jellemfejlődés, komikum, tercina, tragikum, novella, szonett, drámai költemény, filozófiai költemény; drámai jambus; freskó, világos szerkezet, szépségkultusz, szimmetria.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.14. *Tudja összefoglalni az általános történelmi-társadalmi korszakot, az adott korszak fontos eszméit, a korstílust, a különböző művészeti ágakban megjelenő értékrendet. Ismerje a tanuló az európai reneszánsz legfontosabb művészi alkotásait, általános jellemzőit, művészeti elveit, a humanista embereszményt és világszemléletet.*
- q Ismertesse a reneszánsz korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai hátterét!
  - q Állapítsa meg, hány évszázadot ölel fel a reneszánsz Európa művelődéstörténetében!
  - q Foglalja össze a reformáció mozgalmának legfontosabb törekvéseit!
  - q Állítsa szembe egymással a középkor és a reneszánsz gondolat- és érzélemvilágát!
  - q Foglalja össze, melyek a reneszánsz művészet legfontosabb esztétikai elvei!
  - q Nevezzen meg néhány reneszánsz képzőművészt és művét!
  - q Hasonlítsa össze az emberek testtartását, mozgását, öltözködését, arckifejezését a román, a gótikus és a reneszánsz műalkotásokon!
- 2.15. *Ismerje a szonettköltő, Francesco Petrarca költői munkásságát s egy szonettjét (pl.: Áldott a nap).*
- q Elemezze Petrarca Áldott a nap című szonettjét, s keressen benne példát a reneszánsz értékrendre!
  - q Ismertesse a szonett jellemző vonásait!
- 2.16. *Fedezze fel a novella-teremtő Boccaccio társadalomkritikáját, ismerje a novellák tematikáját, hangnemét, életszemléletét.*
- q Ismertesse Boccaccio Dekameronjának kerettörténetét!
  - q Fejtse ki, milyen társadalomképet rajzol Boccaccio a Dekameron című novelláskötetében, s milyen célzatúak a művek!
  - q Keresse meg egy kiválasztott novella reneszánsz vonásait!
  - q Fejtse ki, melyek a novella műfajának jellemző sajátosságai!
- 2.17. *Ismerje a reneszánsz irodalom súlypontjaként Shakespeare korszakalkotó drámaírói munkásságát, tudja sokoldalúan elemezni a Hamlet című drámát.*
- q Foglalja össze az Erzsébet-kori színjátszás legfontosabb jellemzőit!
  - q Magyarázza meg, mi Shakespeare Hamlet című drámájának alapkonfliktusa, majd jellemezze a dráma szereplőit!
  - q Fejtse meg Hamlet ellentmondásos cselekedeteit és gondolatait, s mutasson rá, miben nyilvánul meg Hamlet döntésképtelensége!
  - q Magyarázza meg, miért kulcsfontosságú a műben az „egérfogó”-jelenet!
  - q Elemezze, milyen erkölcsi rendet képviselnek a szereplők!
  - q Vázolja fel a dráma szerkezetét!
- 2.18. *Idézzé fel nagyvonalakban Cervantes Don Quijote-jának jellemző részleteit és főszereplőjének időszerűtlen magatartását.*
- q Magyarázza meg, miért anakronisztikus figura Cervantes: Don Quijote-ja!
- 2.19. *Ismerje a törzsanyagban megjelölt fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: Barokk

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. A barokk indítékai, eszméi, eredményei Európában. A barokk általános jellemzői és

összehasonlítása az előző kor stílusjegyeivel. Említés szintjén az európai barokk irodalom képviselőinek irodalmi munkássága. (Calderón és Lope de Vega).

Fogalmak: bonyolultság, halálfélelem és életöröm, elkápráztatás, ellenreformáció, heroizmus, hedonista magatartás, hit és tudás, látvány és látomás, manierizmus, mozgalmasság, pompaszeretet, realitás és vágy, szélsőséges érzelmek, szenvedély, túldíszítettség, udvari-főúri művészet; eposz, kantáta, óda, opera, oratórium; rokokó;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

2.20. *Ismerje a tanuló a barokk korszak történelmi-társadalmi hátterét, embereszményét, az egyház mindent uralni akaró igyekezetét, az ellenreformáció eszmeáramlatát, a jezsuita rend erőteljes hatását. Ismerje fel a reneszánsztól eltérő stílusjegyeket. Tudja, milyen kifejezőeszközökkel ragadja meg a barokk szellemiséget a képzőművész és az építész.*

- q Ismertesse a barokk korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai hátterét!
- q Hasonlítsa össze a reneszánsz gondolatvilágát, eszmeiségét, harmóniára való törekvését a barokk szenvedélyes túldíszítettségével, említsen példaként néhány műalkotást!
- q Említsen néhány híres barokk festőt és zeneszerzőt!

2.21. *Tudja megnevezni a kor legkedveltebb műfajait, témáit.*

- q Sorolja fel, melyek a barokk legjellemzőbb képi és tematikus motívumai!
- q Említsen olyan műfajokat, amelyek kiváltképp megfeleltek a barokk életérzés kifejezésére!

2.22. *Ismerje a törzsanyagban megjelölt fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A felvilágosodás és klasszicizmus

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. A felvilágosodás és a klasszicizmus európai képe. A klasszicizmus általános jellemzői s összehasonlítása az előző kor stílusjegyeivel. A klasszicizmus művészi eszközei az építészetben, a képzőművészetben és a zenében. A szentimentalizmus.

A felvilágosodás Franciaországban. A Nagy Francia Enciklopédia létrejötte. A francia klasszicista dráma – Moliere. A Tartuffe – műelemzés. A német klasszicizmus fellegvára: Weimar. Goethe: Faust I. rész (az emberiségköltemény) – műelemzés, műértelmezés. A fausti emberkép.

Fogalmak: enciklopédia, empiria, empirizmus, commedia dell arte; farce-játék, Pantalone, jellemkomikum, helyzetkomikum, ironia, racionalizmus, ráció és érzélem, előjáték, prólógus, fausti embertípus, tagadás szelleme, fausti szerződés-kötés, Jó és Rossz harca,

klasszikus strófaszervezetek, regénytípusok: kaland-, levél-, utazó-, tézis- és történelmi regény, utópia,

klasszicizmus, „nemes egyszerűség, nyugodt nagyság”, rend, rendezettség, zárt formák, ünnepélyes nyugalom, szimmetria,

empire, szentimentalizmus, érzelgősség, érzélem; szimfónia;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.23. *Ismerje a tanuló a klasszicizmus és a felvilágosodás kialakulásának körülményeit, történelmi és szellemi hátterét Európában, ismerje esztétikai vonásait. Az irodalmi és művészeti alkotásokról tudjon önálló véleményt alkotni. Ismerje a korszak társművészeit. Értékelje a klasszicizmustól eltávolodott művészeti irány – a szentimentalizmus – hangnemét, az érzékenység kultuszáról tudjon véleményt alkotni.*
- q Ismertesse a korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai hátterét!
  - q Határozza meg néhány mondattal a felvilágosodás lényegét!
  - q Fejtse ki, milyen összefüggés van az antikvitás és a klasszicisták élet- és művészfelfogása között!
  - q Magyarázza meg, mi volt, s milyen szándékkal készült a Nagy Francia Enciklopédia!
  - q Sorolja fel a modern gondolkodás néhány képviselőjét, s mondja meg, hogyan kapcsolódott filozófiájuk a korszakhoz!
  - q Foglalja össze a klasszicizmus legfőbb művészeti elveit az irodalomban, képzőművészetben és a zenében! Mondjon példákat!
  - q Jellemezze röviden a klasszicizmusból kiinduló, de már a romantikát előrevetítő stílusirányzatot!
- 2.24. *Ismerje a francia klasszicista dráma jellemzőit. Elemezze sokoldalúan Molière Tartuffe című drámáját.*
- q Foglalja össze, mi jellemezte a XVII. század francia színjátszását, s ismertesse a francia klasszicista tragédia fejlődési irányvonalát!
  - q Vázolja föl röviden Molière Tartuffe című drámájának témáját!
  - q Ismertesse a dráma szerkezeti tagoltságát!
  - q Jellemezze a szereplőket!
  - q Mondjon példákat a helyzet- és jellemkomikumra Molière drámájából!
- 2.25. *Tudjon tájékoztatni Weimar szerepéről a németországi klasszicizmus kialakulásában. Ismerje Goethe Faust című tragédiájának I. részletét, elsősorban tudja jellemezni a fausti embertípust.*
- q Foglalja össze röviden, mi jellemzi a német klasszika korszakát, s emelje ki Goethe szerepét a korszakban!
  - q Ismertesse, miről szól a Faust I. része!
  - q Jellemezze a fausti embertípust!
  - q Magyarázza meg, miért nem nevezhetjük a klasszikus értelemben vett drámának a Faustot, miért hívjuk inkább könyvdrámának!
  - q Fejtse ki, miért nagyobb egyéniség Faust, mint egy közönséges középkori varázsló vagy kuruzsló!
  - q Fejtse ki, mi a szerepe Mefisztónak a műben, s miért kulcsfontosságú Faustnak az ördöggel kötött egyezsége!
- 2.26. *Ismerje a törzsanyagban megjelölt fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: Romantika

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. A romantika művészi jegyei, összehasonlítva az előző kor művészi jellegzetességeivel. Magatartás, szemlélet, formateremtés a romantikában.

A német romantika: H. Heine. Szemelvények az európai romantika irodalmából: említés szintjén az angol romantikusok 2. nemzedéke: Byron, Shelley, Keats 1-1 műve. A

francia romantika, a romantikus regény: Victor Hugo művének vagy műrészletének elemzése (A nyomorultak vagy a párizsi Notre-Dame). Az orosz romantika: Puskin: Jevgenyij Anyegin – műelemzés, műértelmezés.

Fogalmak: romantika, aktív, passzív romantika, eklekticizmus, népiesség, fantasztikum, misztikusság, érzelmek és szenvedélyek kultusza, fantázia, egzotikum, líraiság, egyéniségkultusz, kiélezett kontrasztok, típus, meglepetés, zsenielmélet, melankólia, pátosz; „felesleges ember” típusa, lírai főhős; regény, verses regény; szimfonikus költemény, nyitány;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

2.27. *Ismerje a tanuló az ellentmondásokkal teli korstílus – a romanticizmus – kialakulásának történelmi és filozófiai hátterét. Hasonlítsa össze a klasszicizmus és a romantika jellegzetes művészi eszközeit. Tudja, mennyiben jelent forradalmi változást a romantika a klasszicizmussal szemben. Tudja meghatározni, mi jellemzi a romantikus képzőművészeti alkotásokat.*

- q Ismertesse a romantika korszaka életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai hátterét.
- q Hasonlítsa össze a klasszicista és a romantikus művészeteszményt!
- q Sorolja fel a romantika műfajait, nevezze meg, melyik műfaj kerül előtérbe, s indokolja meg, miért!
- q Ismertesse a romantikus művészet legjelentősebb képviselőit s műalkotásaikat!

2.28. *Vázlatosan ismerje a német romantika képviselőjének, H. Heine irodalmi munkásságának néhány részletét, tudjon tájékoztatni Heine költészetének romantika és a realizmus köztiségéről.*

- q Foglalja össze röviden, mi jellemző Heine költészetére!

2.29. *Az említés szintjén ismerje az angol romantika második nemzedékének költői munkásságát: Byron, Shelley, Keats romanticizmusát egy-egy mű tükrében.*

- q Állapítsa meg, mi volt az angol romantikusok munkásságának az az általános jellemzője, amely hatással volt későbbi korok alkotóira is!

2.30. *Ismerje a francia romantika prózaírójának, Victor Hugonak írói munkásságát, ismerje fel a nyomorultak vagy a párizsi Notre-Dame című regényekben a romantikus ábrázolásmódot. Mutasson példát a romantikus meseszövevényre és jellemábrázolásra.*

- q Elemezze Victor Hugo egyik elolvasott regényét, s ismertesse tömören a cselekményét!
- q Határozza meg a regény romantikus stílusjegyeit!
- q Ismertesse a társadalomképet, a történelmi valóságot!
- q Állapítsa meg, hiteles-e történelmileg a mű!
- q Állítsa fel a regény szerkezetét!
- q Fejtse ki a korhoz kötött mondanivalóját!

2.31. *Tudja elemezni Puskin főművét, az Anyegint, s meg tudja magyarázni a „felesleges ember” típusának jellemzőit.*

- q Ismertesse Puskin Anyegin című művének szerkezetét és felépítését!
- q Jellemezze Anyegint, Tatjánát, Lenszkijt!
- q Idézzon Tatjana leveléből, s mondja meg, miről szól a levél!
- q Fejtse ki, miért nevezik a művet az orosz élet enciklopédiájának!
- q Mutasson fel példát a romantikus meseszövevényre és jellemábrázolásra a műből!

2.32. *Ismerje a törzsanyagban megjelölt fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: Realizmus

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. Történelmi és társadalmi viszonyok a XIX. század második felében. A realizmus térhódítása. A realizmus a világ képzőművészetében.

Művek, műrészek a XIX. század második felének európai próza- és drámairodalmából és lírájából.

A francia realizmus, a regényírás nagy teljesítményei. Balzac: Goriot apó – műelemzés, műértelmezés. A realizmus sajátos változatai az orosz realizmusban: Gogol, Tolsztoj vagy Dosztojevszkij egy műve vagy műrésze; /Pl.: Gogol – groteszk jellemábrázolás a „kisember-novellák”-ban. Az orosz valóság szimbolikus ábrázolása Csehov novelláiban (A 6-os számú kórterem vagy A csinovnyik halála). Az orosz valóság ábrázolása Tolsztoj regényeiben (Anna Karenina vagy a Háború és béke – műrészlet). Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés – műrészlet/. Csehov vagy Ibsen drámája (Pl. Az analitikus dráma jellemző jegyei Ibsen Vadkacsa című drámájában.)

Fogalmak: szenvtelenség, tárgyilagos, higgadt hang, tipizálás (típusalkotás), a jellemző, az általános megragadása, közérthetőség; belső monológ, hőstípus, becsvágy, erkölcsi züllés, cinizmus, kíméletlenség, karrierizmus, groteszk, „kisember-novella”; polgári dráma és realiztikus dráma szintézise, kettős időjáték, illúzió és valóság kettőssége, akarathiány, regényciklus, karrierregény, lélektani regény, polifonikus regény, novellaciklus, drámaiatlan dráma, analitikus dráma;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

2.33. *Ismerje a tanuló a XIX. század második felének társadalmi viszonyait Európában, a realizmusnak, polgári állam létrejöttének körülményeit, s ennek visszatükröződését az irodalomban. Tudja a realizmus művészi céljait, s lássa a különbséget a romantikával szemben. Ismerje fel a realista képzőművészet tartalmi és formai sajátosságait.*

- q Ismertesse a XIX. század második fele életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai hátterét!
- q Foglalja össze, melyek voltak azok a társadalomalakító tényezők, amelyek a század második felében a szellemi hátteret nyújtották!
- q Magyarázza meg, melyek a realizmus tartalmi és formai sajátosságai, s mutassa be azt a sajátos realizmust, amelyet szenvtelenségnek (impassibilité-nek) hívunk!
- q Fedezze fel a lelkiállapot tükröződését a kor festményein!
- q Magyarázza meg, honnan ered a „realizmus” szó!

2.34. *Ismerje fel az egyes regénytípusokat. Részletesen dolgozza fel Balzac Goriot apó című regényét.*

- q Ismertesse, mi volt a XIX. század legjellegzetesebb műfaja, s határozza meg a legfőbb ismérveit a műfajnak!
- q Ismertesse a regény műfajának rövid fejlődéstörténetét!
- q Magyarázza meg, mit nevezünk karrier-regénynek, lélektani regénynek stb., s mondjon példákat a világirodalomból!
- q Mutassa be a Voquer-ház lakóit Balzac Goriot apó című regényében a társadalmi hierarchiájuk szerint (felső tízezer világa, a polgári világ, az alvilág)!
- q Fejtse ki, melyek a legfőbb értékek a Goriot apóban!

- q Mutassa be a realista regény ismertetőjegyeit a Goriot apó alapján!
- 2.35. *Ismerje az orosz realizmus egy-egy kiemelkedő művét: pl. Gogol „kisember-novelláit” (A köpönyeg vagy A revizor), ismerje Dosztojevszkij Bűn és bűnhődés című regényének és Tolsztoj egyik regényének problémakörét, Csehov egy novelláját, s a cselekmény nélküli drámának a jellegzetességét.*
- q Magyarázza meg, mit nevezünk „kisember-novellá”-nak, s kik azok a csinovnyikok!
  - q Fejtse ki, mi a tragédiája Akakij Akakijevicsnek, A köpönyeg című novella hőségének!
  - q Magyarázza meg, miért realista novella A köpönyeg, s fejtse ki a novella társadalombírálatát!
  - q Ismertesse egy elolvasott Tolsztoj-mű alapján, milyen lelki és társadalmi folyamatokat ábrázol az író!
  - q Fejtse ki a regény-részlet alapján, miért nem tekinthető közönséges bűnügyi regénynek Dosztojevszkij Bűn és bűnhődés című regénye!
- 2.36. *Ismerje az Európában megjelenő újfajta drámatípust, az analitikus dráma képviselőjének, Ibsennek egy művét (Pl.: A vadkacsa című drámájának vezérmotívumát.)*
- q Határozza meg, melyek az ún. polgári dráma jellegzetességei!
  - q Magyarázza meg, mit nevezünk analitikus drámának!
  - q Fejtse ki az igazság-hazugság dilemmáját Ibsen A vadkacsa című drámájában!
- 2.37. *Ismerje a törzsanyagban megjelölt fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A XIX. század második fele, a századforduló

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. Művészeti szemléletváltás a századfordulón. Modern törekvések a prózában: a naturalizmus. Flaubert: Bovaryné – műelemzés, műértelmezés. Az impresszionizmus, szimbolizmus, szecesszió. A dekadencia és az elidegenedés életérzése az irodalomban. Modern törekvések a lírában: ízelítő a félévszázad lírájából, pl. Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Whitman vagy Rilke költészetéből – három-négy vers.

Fogalmak: életfilozófiák, naturalizmus, elementáris emberi ösztönök, öncélú szépség-vagy formakultusz, szimbolizmus, impresszionizmus, *l art pour l art* *plein air*, látványfestészet, benyomás, a természet és az ember összhangja, szecesszió, hangulatteremtés, erotika, dekadencia, légiesség, titokzatosság, játékoság; verszene; metaforák, jelzők, alliterációk, rím; szabad vers;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.38. *Ismerje a tanuló a századforduló történelmi-társadalmi viszonyait Európában, annak sokszínű filozófiai hátterét, s ezek hatását az irodalomra. Meg tudja magyarázni a dekadencia, valamint a szecesszió összefüggéseit a modernség életérzésével. Ismerje a századvég és a századforduló európai képzőművészetének legnagyobb alkotásait, s tudja összevetni az irodalmi műalkotásokkal. Tudja meghatározni a naturalista próza jellegzetes jegyeit egy műrészlet alapján.*
- q Ismertesse a korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai hátterét!

- q Fejtse ki, milyen új művészeti elv programja fogalmazódott meg a századfordulón s hogyan változott meg a művész és a közönség viszonya!
  - q Jellemezze példákon a századfordulón megjelenő új stílusirányzatokat!
- 2.39. *Tudja elemezni Flaubert Bovaryné című regényét, s ismerje fel a mű realista, szimbolista és naturalista vonásait.*
- q Helyezze el Flaubert munkásságát a francia irodalomban, s ismertesse Bovaryné című regényének lineáris cselekményvonalát!
  - q Fejtse ki, mi a tragédiája Bovarynének!
  - q Emelje ki a mű legfontosabb szereplőit, s mutasson rá típus-voltukra!
  - q Értelmezze a művet, állítsa szembe a realitást és az illúziók világát!
- 2.40. *Tudja meghatározni a szimbolista líra tartalmi és formai elemeit a modern líra 1-1 művének bemutatásával. Az említés szintjén ismerje az angolszász és a német modern irodalmat.*
- q Magyarázza meg, milyen jellemzői vannak az irodalmi impresszionizmusnak!
  - q Foglalja össze a szimbolista líra tartalmi és formai jellemzőit!
  - q Elemezze a Romlás virágai programadó versét, Az albatroszt!
  - q Fogalmazza meg, milyen alapelveket mond ki Verlaine a Költészettan című versében!
  - q Keresse meg a hangulatlíra jellegzetességeit Verlaine Őszi chanson című költeményében!
- 2.41. *Ismerje a törzsanyagban megjelölt fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A két világháború közötti korszak

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. Az avantgárd térhódítása Európában, megjelenési formái a képzőművészetekben.

A modern regény jellemzői. Két epikai mű a XX. század első felének egy-két jelentős szerzőjétől. Pl. A német nyelvű irodalom metaforikus jellege. Thomas Mann: Mario és a varázsló – műelemzés. Franz Kafka sajátságos szimbolizmusa. Novellája: Az átváltozás – műelemzés. Az amerikai irodalom: Ernst Hemingway: Az öreg halász és a tenger – műelemzés. Ízelítő a század első felének lírájából: pl. A modern francia líra G. Apollinaire.

A dráma és a színház modern törekvései. Részlet a Jaroslav Hašek Švejk, a derék katona a világháborúban című regényéből. A hagyományos és az epikus színház összehasonlítása. B. Brecht drámarészlete.

Fogalmak: emberi útkeresések, avantgárd: kubizmus, futurizmus, expressionizmus, dadaizmus, szürrealizmus, konstruktivizmus; belső monológ, esszé, elidegenedés, újfajta hős, meditálás, szimultanizmus, aktivizmus, groteszk, modern regény, kisregény, újrealista regény (neorealizmus), anekdotafüzér, túlélési életforma, képvers, kevert ritmusú vers, kalligramma, színházrendezői elvek, hagyományos színház, modern színház, epikus színház;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.42. *Ismerje a tanuló a két világháború közti korszak történelmi-társadalmi viszonyait Európában, alakítson ki egy összefoglaló képet a korszak művészeiről, valamint irodalmáról, különös tekintettel az avantgárd irányzatokra.*
- q Ismertesse a két világháború közötti korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai hátterét!

- q Magyarázza meg, mi az az avantgárd, s fejtse ki legjelentősebb irányzatainak fő módszereit!
- 2.43. *Tudjon különbséget tenni a hagyományos regény és a modern regény tartalmi és formai jellegzetességei között.*
- q Vázolja fel a modern regény jellemzőit összehasonlítva a hagyományos regény műfajával!
- 2.44. *Az angol nyelvű irodalomból emelje ki Hemingway Az öreg halász és a tenger című regényét s tudja azt elemezni.*
- q Ismertesse Hemingway Az öreg halász és a tenger című regényének cselekményét!
  - q Ítéld meg, tragikus-e a történet!
  - q Fejtse ki, hogyan oldja meg Santiago jellemzését az író!
  - q Egészítse ki a jellemzést: Santiago külső megjelenése, érdeklődési köre, múltja figyelembevételével!
  - q Magyarázza meg, mit jelent a szállóigévé vált mondat: „De hát az ember nem arra született, hogy legyőzzék. Az embert el lehet pusztítani, de nem lehet legyőzni.”!
- 2.45. *Ismerje a német irodalom szimbolista, áttételes ábrázolásmódját T. Mann: Mario és a varázsló és F. Kafka: Az átváltozás című alkotásaiban, elevenítse fel a cseh irodalom jellegzetes regényhősét, Švejkot, s tudja értelmezni annak alakját.*
- q Ismertesse Thomas Mann Mario és a varázsló című novellájának cselekményét, s emelje ki a mű cselekménye szempontjából fontos fordulatokat!
  - q Magyarázza meg, miért „tragikus úti élmény” a novella alcíme, s mit sugall a narrátor-író a „megsértettük a közízlést” megjegyzéssel!
  - q Magyarázza meg, miért drámai felépítésű a novella!
  - q Cipolla magatartásán keresztül fejtse ki a fasizmus természetrajzát!
  - q Mutasson rá, hol érezzük a novellában az író álláspontját!
  - q Pontosítsa a novella és az elbeszélés műfaji meghatározását!
  - q Értelmezze Franz Kafka: Az átváltozás című elbeszélését!
  - q Állapítsa meg az elbeszélés szerkezetét!
  - q Fejtse ki, milyen túlélési stratégiát képvisel Jaroslav Hašek Švejk Egy derék katona kalandjai a világháborúban című művének címszereplője!
  - q Fejtse ki véleményét: karikatúra, korlátolt fajankó vagy agyafúrt figura-e Švejk!
- 2.46. *Legyen rövid áttekintése a drámai irodalom modern kísérleteiről.*
- q Magyarázza meg a XX. század különféle drámaelméleteit!
  - q Magyarázza meg, mit nevezünk epikus drámának!
  - q Mondjon példát az ún. elidegenítő hatásokra!
- 2.47. *Ismerje a törzsanyagban megjelölt fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A XX. század második fele

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi, művészeti és filozófiai háttere. Az irodalom válasza a társadalmi kihívásokra a XX. század második felében. A művészet új formanyelve. Említés szintjén a kor építészete és képzőművészetének legjellemzőbb vonásai. Az avantgárd utáni modern költészet sajátos jegyei. Összefoglaló kép a művészek útkereséséről, a lírában megmutatkozó életérzésről (két-három szerző, vers). Széprózaival művek, műrészletek, legalább három szerző egy-egy alkotása vagy részletek (pl. Camus, Garcia Márquez, Borges, Cortazar, Orwell, Salinger, Hrabal) legalább egy

dráma (Beckett: Godot-ra várva vagy Dürrenmatt: Fizikusok vagy Miller: Az ügynök halála);

Fogalmak: modern, posztmodern, neomodern, neoavantgárd, egzisztencializmus, abszurd, beatirodalom, mágikus realizmus, abszurd dráma, paraboladráma, epikus dráma és színház, tömegkultúra;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.48. *Ismerje a tanuló a XX. század második felének történelmi-társadalmi viszonyait. Tudja röviden bemutatni a XX. század képzőművészetének sokszínűségét.*
- q Ismertesse, milyen történelmi események zajlottak le Európában 1945 után, amelyek meghatározták a művészet fejlődési irányvonalait is!
  - q Fejtse ki, milyen lényeges fejlődésen ment át a művészet a XX. század második felében Európában, s állapítsa meg a lehetséges okokat!
  - q Említsen néhány művészi irányzatot!
- 2.49. *Tudja összefoglalni az avantgárd utáni modern költészet legfontosabb jellemzőit. Tudjon egy átfogó képet adni a XX. század második fele költészetében megnyilvánuló életszemléletről, értékrendről: az elidegenedésről, a modern városi élet iróniájáról, az önlélekrajzról, a nihilizmusról, az öncélú formai játékos költészetéről, a szorongás, a félelem költészetéről.*
- q Magyarázza meg, miért nem bontakozhatott ki Európában az amerikaihoz hasonló irodalom!
  - q Ismertessen egy átfogó képet a XX. század második felének lírájáról, s a lírában megmutatkozó tendenciákról!
- 2.50. *Meg tudja magyarázni, mi az az egzisztencializmus. Állítását tudja példával illusztrálni a XX. század modern prózairodalmából: (Sartre, Camus egy-egy műrészlete alapján). Ismerje fel Orwell Állatfarm című regényének szimbolizmusát. Válogasson Borges, Cortazár és Márquez regényeiből, novelláiból, s tudjon a kiválasztott mű alapján értékelő beszámolót tartani, s fogalmazza meg, melyek a mágikus realizmus kifejező eszközei.*
- q Vázoljon fel egy átfogó képet a XX. század második felének külföldi prózájáról, s fejtse ki a benne megmutatkozó tendenciákat!
  - q Fogalmazza meg egy-egy műrészlet alapján, melyek az egyes irányzatok jellemző jegyei!
  - q Magyarázza meg egy-egy elolvasott mű alapján a benne rejlő írói üzenetet!
- 2.51. *Ismertesse a XX. század modern drámairodalmának alakulását, tudjon elemezni, értelmezni egy abszurd drámát.*
- q Magyarázza meg egy műrészlet alapján az újnaturalista dráma konfliktusrendszerét!
  - q Fejtse ki, miért nevezzük paraboladrámának Dürrenmatt műveit!
  - q Magyarázza meg, milyen műfaji sajátosságai vannak Beckett Godot-ra várva című drámájának!
  - q Ismertesse a mű cselekményét!
  - q Fejtse ki, mi az az abszurd!
  - q Foglalja össze, milyen értelmezési lehetőségei lehetnek a Godot-ra várva című drámának!

2.52. *Ismerje a törzsanyagban megjelölt fogalmak jelentését és funkcióját.*

3. Magyar irodalom – Maďarská literatúra

Témakör: Középkor

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. A Kárpát-medencében letelepedett magyarság társadalmi berendezkedése, a kereszténység felvétele. Az ősköltészet nyomai a magyar népköltészetben. Az írásbeliség kialakulása: a latin nyelvű egyházi irodalom (Zoerard és Benedek legendája, Szent Gellért-legendája, Margit-legendája), a latin nyelvű világi irodalom: geszták és krónikák - Anonymus Gesta Hungarorum, Kézai Simon krónikája, Képes Krónika. A magyar nyelvű írásbeliség kezdetei. A mondák és legendák világa. Az első nyelvemlékek.

Fogalmak: *ősköltészet, regölés, rítus, hitvilág (sámán, sámánizmus, táltos, lidérc, manó, boszorkány, ördög, fene stb.) igris, rovásírás, hősi ének, munkadal, monda, legenda, jogi és államtudományi irodalom, geszta, krónika, kódex, szórványemlék, alapítólevél;*

Követelmények – Požadavky na vedomosti a zručnosti

3.1. *Ismerje a tanuló az ősi népi kultúra nyomait irodalmunkban, s a középkorban megjelenő írásbeliség megjelenésének körülményeit.*

- q Ismertesse a korszak életszemléletének társadalmi és művészeti hátterét!
- q Foglalja össze, mi a jelentősége a magyarság Kárpát-medencében való letelepedésének, a honfoglalásnak, a kereszténység felvételének!
- q Mutasson fel példát az ősmagyar hiedelem-és hitvilág továbbélésére a néphagyományban!
- q Magyarázza meg, mi a jellemző az ütemhangsúlyos (magyaros) verselésre, s mondjon példákat!
- q Határozza meg a középkori feudális társadalom műveltségének egyes elemeit!
- q Ismertesse, milyen történelmi-társadalmi változások tették elkerülhetetlenné az írásbeliség kialakulását Magyarországon!

3.2. *Ismerje a magyar vonatkozású latin nyelvű írásos emlékeket.*

- q Ismertesse, melyek voltak a magyar vonatkozású, de latin nyelvű vallási irodalmunk uralkodó műfajai!
- q Fejtse ki, mi volt az ún. magyarok szimfóniája!

- q Nevezze meg, milyen jellegű munkák alapozták meg az államtudományi irodalmunkat a középkorban!
- 3.3. *Legyenek ismereti a magyar nyelvű írásos irodalom kezdeteiről.*
- q Magyarázza meg, milyen típusú nyelvemlék a szórványemlék!
  - q Fejtse ki, milyen verstani és műfaji jellegzetességei vannak az első magyar költeménynek!
  - q Ismertesse a Halotti beszéd és Könyörgés stílusbeli és szókincsbeli jellegzetességeit!
  - q Sorolja fel, melyek a legismertebb magyar nyelvre lefordított legendák!
  - q Ismertesse, ki a Margit-legenda magyar változatának hőse, s mi jellemző a hősnőre!
  - q Mondja el az Assisi Szent Ferencről szóló legendák legismertebb részleteit!
- 3.4. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.5. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: Reneszánsz

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészi háttere. Mátyás udvara, mint a reneszánsz kultúra központja. Janus Pannonius, a magyarországi latin nyelvű humanista költészet megteremtője. Epigrammái, elégiái, (legalább két vers). Balassi Bálint, az első magyar nyelven író költő. Balassi vitézi, szerelmi és vallásos lírája. (Egy katonaének és még két vers). A reformáció irodalma. Szenci Molnár Albert zsoltárfordításai.

Fogalmak: *Bibliotheca Corviniana, iniciálé, miniatúra, Academia Istropolitana, reformáció, prédikáció: katolikus erkölcsstanítás, protestáns hitszónoklat, anekdota, bibliafordítás, episztola, epigramma, elégia, dicsőítő ének, széphistória, históriás ének, tanító mese, vitézi életkép, zsoltár; Balassi-strófa;*

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.6. *Ismerje a tanuló a reneszánsz korában azt a folyamatot, amely a magyar nyelvű írásbeliség megjelenéséig vezetett, s legyenek ismeretei Mátyás királynak a humanista kultúra elterjedésében betöltött szerepéről.*
- q Ismertesse a korszak életszemléletének társadalmi és művészeti hátterét!
  - q Sorolja fel, milyen fontos intézmények, kulturális értékek jöttek létre Mátyás király uralkodása alatt Magyarországon!
  - q Fejtse ki, milyen szerepük volt Mátyás udvari tudósainak a reneszánsz kultúra elterjedésében!
- 3.7. *Ismerje Janus Pannonius életének Magyarországhoz való kötődését. Ismerje költői pályáját, legalább két versét.*
- q Foglalja össze Janus Pannonius pályájának legfontosabb fordulópontjait, s keresse ki azokat a verseit, amelyekben saját életére utal!
  - q Fejtse ki, hogy Janus Pannonius miként vetett számot költeményeiben kora Magyarországgal!
  - q Nevezze meg, Janus Pannoniusnak milyen műfajokban születtek kiemelkedő alkotásai, majd idézzon e költemények közül néhányból!
- 3.8. *Tudja meghatározni Balassi Bálint helyét és szerepét a magyar irodalomban, ismerje költészetét.*
- q Ismertesse Balassi Bálint életútját, s azzal összefüggő irodalmi munkásságát!

- q Csoportosítsa a fő témák szerint Balassi Bálint költészetét!
  - q Mutassa ki Balassi költészetében a reneszánsz életeszmenyt!
  - q Sorolja fel, milyen értékeket vonultat fel Balassi a szerelmi költészetében!
  - q Ismertesse A végek dicsérete című költemény gondolatmenetét!
- 3.9. *Ismerje a reformáció korszakának legfontosabb eredményeit, s legkiemelkedőbb személyiségeit.*
- q Fejtse ki, milyen szerepe van a reformációnak az anyanyelvű irodalom fejlődésében!
  - q Sorolja fel a reformáció hatása következtében kialakult műfajokat, valamint e műfajok létrehozóit!
  - q Fejtse ki, milyen jelentősége volt a biblia- és a zoltárfordításoknak!
  - q Foglalja össze Szenci Molnár Albert zoltárfordításainak gondolatvilágát!
- 3.10. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.11. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: Barokk

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere, a hazai barokk építészet és képzőművészet néhány kiemelkedő alkotása. Zrínyi Miklós A Szigeti veszedelem című eposzának alapkonceptiója és a történelmi valósághoz való viszonya (néhány részlet). A rokokó. Mikes Kelemen jelentősége a magyar irodalomban és történelemben (egy levélrészlet). A kuruc költészet (három-négy vers).

Fogalmak: teológiai irodalom, barokk túlzás, alapkonceptió, személyes tapasztalat, élmény, eposzi kellékek, erkölcsi és katonai értékrend, végzettség, ostromleírás, megdicsőülés, hadtudományi irodalom, száműzetés, törökországi levelek; rokokó; kéziratos énekeskönyv, szegénylegény-költészet, politikai, vitézi költészet, virágénekek, panaszdal, táncnóta;

Követelmények – Požadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.12. *Tudja a tanuló, milyen történelmi-társadalmi események zajlottak a XVII. század Magyarországon. Utaljon az ellenreformáció felerősödésére. Emelje ki a barokk építészet legjelentősebb alkotásait.*
- q Ismertesse a korszak életszemléletének társadalmi és művészeti hátterét!
  - q Sorolja fel Magyarország legjellegzetesebb barokk épületeit!
- 3.13. *Ismerje Zrínyi Miklós életének legfontosabb mozzanatait, katonapolitikai és társadalmi tevékenységét, Szigeti veszedelem című eposzának témáját, felépítését.*
- q Ismertesse Zrínyi Miklós életpályájának nevezetesebb állomásait, családjának történelmi jelentőségét, a költő halálának körülményeit!
  - q Foglalja össze a Szigeti veszedelem alapkonceptióját, s fejtse ki, hogyan mutatja be Zrínyi a történelmi eseményt az eposzban!
  - q Állapítsa meg, megtalálhatók-e az eposz műfaji jellemzői Zrínyi művében!
  - q Idézz fel, hogy az ókori eposzokban a természetfeletti erők miként avatkoztak be az eseményekbe, s azt vesse össze Zrínyi eposzával!
  - q Jellemezze Zrínyi világképét és értékrendjét a Szigeti veszedelem alapján!
- 3.14. *Ismerje Mikes Kelemen műfajteremtő munkásságát. Ismerje a kuruc küzdelmek korának névtelen világi költészetét.*
- q Foglalja össze a kuruc költészet témagazdagságát, és sorolja fel műfajait!
  - q Keressen népköltészeti párhuzamokat a kuruc kori költemények szövegeihez!

- Nevezze meg, melyek a kor legnépszerűbb alkotásai, s ismertesse a versek témáját!
  - Fejts ki, mit tudunk meg Mikes Kelemen leveleiből a török szokásokról, a magyar száműzöttek életkörülményeiről!
- 3.15. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.16. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A felvilágosodás és a klasszicizmus

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. A felvilágosodás későbbi megjelenése Magyarországon. Klasszicizmus a magyarországi építészetben és a képzőművészetekben. Írók, költők, irányzatok a magyar felvilágosodás korában.

A testőrírók szerepe. Bessenyei György művelődési programja. Batsányi János forradalmi lírája (két vers). A magyar nyelvújítás: Kazinczy Ferenc. Berzsenyi Dániel, az ódák és elégiák költője. (A közelítő tél és még két vers.) A felvilágosodás irodalmának kiteljesedése: Csokonai Vitéz Mihály költői munkássága, stíluszintézise (legalább négy vagy öt vers).

A magyar drámairodalom kezdetei. Katona József: Bánk bán – műelemzés és műértelmezés.

Fogalmak: jakobinus mozgalom, szabadkőművesség, testőrség, Kufstein, nyelvújítás, ortológus, neológus, Mondolat, művelődési program, Magyar Hírmondó, Magyar Kurír, Magyar Néző, Mindenest Gyűjtemény, Magyar Museum, Ratio educationis, értekező próza, óda, elégia, episztola, anakreoni dal, stíluszintézis, műfajkeveredés, klasszicizmus, népiesség, rokokó, komikus eposz; klasszikus strófaszervezetek: aszklepiadészi, alkaioszi, szapphói strófa;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.17. *Tudja a tanuló, hogyan kapcsolódott Magyarország a nyugaton már kibontakozott felvilágosodáshoz. Legyen áttekintése a felvilágosodás és a klasszicizmus magyar irodalmáról, művészetéről, amelyet szembe tud állítani az ezt megelőző barokk korszak jellemző jegyeivel.*
- Ismertesse a korszak életszemléletének társadalmi és művészeti hátterét!
  - Magyarázza el, hogyan terjedhetett el a felvilágosodás Magyarországon!
  - fejtse ki, melyek a magyar felvilágosodás irodalmának legfőbb vonásai!
  - Nevezzen meg néhány magyarországi barokk építményt!
- 3.18. *Ismerje a testőríróknak a felvilágosodás érdekében vállalt szerepét, Bessenyei György kultúrpolitikai munkásságát.*
- Határozza meg a magyarországi felvilágosodás hagyományos korszakhatárát, s mondja el, mihez köthető ez a pontos időpont!
  - Értelmezze Bessenyei György Magyarság című röpiratát!
- 3.19. *Ismerje a magyar jakobinusok szerepét, Batsányi forradalmi lírájának főbb gondolatait.*
- Idézz fel a magyar jakobinus mozgalom kialakulásának történetét!
  - Elevenítse fel, milyen eszmék fogalmazódtak meg Batsányi János forradalmi lírájában!
  - Elemezze A franciaországi változásokra című költeményt!

- 3.20. Tudja jellemezni röviden a nyelvújítási harcot, Kazinczy Ferenc munkásságának jelentőségét.
- q Ismertesse a nyelvújítási harc célját, problémáit, eredményeit!
  - q Fejtse ki, milyen szerepet játszott Kazinczy a magyar klasszicizmus irodalmában, értelmezze egy-egy epigrammáját!
- 3.21. Tudja besorolni Berzsenyi Dániel elégikus és ódai költészetét a klasszicizmus irodalmába.
- q Foglalja össze Berzsenyi Dániel életművét műfaji elrendezettség szerint!
  - q Fejtse ki Berzsenyi ódáinak nemzethalál vízióját!
  - q Fejtse ki Berzsenyi elégia-motívumait, s elemezze A közelítő tél című költeményét!
- 3.22. Ismerje Csokonai Vitéz Mihály életpályáját, sokrétű költői munkásságát.
- q Ismertesse Csokonai Vitéz Mihály életpályáját, s azzal összefüggő irodalmi munkásságát!
  - q A Lilla-szerelem versei alapján fejtse ki a költészet és a valóság összefüggéseit!
  - q Fejtse ki, hogyan kapcsolódnak össze Csokonai életében és költészetében a felvilágosodás és a népiesség eszméi!
  - q Fejtse ki, hogyan mutatkozik meg a rokokó stílus hatása Csokonai költészetében!
- 3.23. Legyen áttekintése a magyar drámai irodalomról, említés szintjén Csokonai és Kisfaludy Károly drámaírói tevékenységéről, ismerje Katona József drámaírói munkásságát, ismerje a Bánk bán című dráma cselekményét, nemzeti jellegét és eszmeiségét.
- q Ismertesse Katona József életútjának legfontosabb mozzanatait!
  - q Mondja el Katona József Bánk bán című drámájának cselekményét!
  - q Elemezze sokoldalúan a Bánk bán című drámát, annak „színpadi pályafutását”, forrását, jelentésrétegeit, szerkezetét, időkezelését, a szereplők csoportját és jellemét, fejtse ki Bánk tragikumát, a dráma nyelvezetét, nemzeti jellegét, eszmeiségét stb.!
- 3.24. Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.
- 3.25. Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.

Témakör: A reformkor és a romantika

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. A romantikus művészet vonásai, különbözősége a klasszicizmus művészetétől. Kölcsey Ferenc alkotói portréja (Himnusz és még három vers). Vörösmarty Mihály alkotói portréja (Csongor és Tünde, ódák és epigrammák, a kései Vörösmarty).

Fogalmak: reform, diéta, életkép, elvagyódás, enyészet, nemzethalál, vízió, rebellis, vanitatum vanitas, Parainesis, nemzeti eposz, mesedráma, filozófiai költemény, szózat, romantika, eklektika, historizmus, „akadémikus” vagy „hivatalos” irányzat, verbunkos, kisplasztika, refrén,

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.26. Tudja a tanuló, milyen történelmi helyzetben bontakozott ki a reformkor irodalma Magyarországon. Meg tudja nevezni a legfontosabb folyóiratokat s intézményeket, s azok kultúrpolitikai szándékait, céljait. Ismerje fel a

legnagyobb romantikus képzőművészeti alkotásokat, tudja megnevezni azok alkotóit.

- q Ismertesse a reformkor történetét, a jelentősebb reformkori országgyűléseken elhangzott követeléseket! Említsen a magyar képzőművészetből romantikus műalkotásokat, s emelje ki azok romanticizmusra jellemző vonásait!
  - q Foglalja össze a reformkor fő művelődési törekvéseit, s nevezze meg a reformkor néhány irodalmi, kritikai és tudományos folyóiratát, valamint a különféle társaságok alakulását, céljait!
  - q Foglalja össze, milyen műfajokban jelentkezett a romantika a magyar irodalomban! Mondjon példákat az egyes műfajokra!
- 3.27. *Ismerje Kölcsey Ferencnek a reformkorban betöltött szerepét, kiemelkedő munkásságát.*
- q Ismertesse Kölcsey Ferenc életútjának legfontosabb mozzanatait, s emelje ki a költő közéleti szerepét a reformkorban!
  - q Milyen fejlődési szakaszokat különböztet meg Kölcsey lírájában, milyen eszméket követ az egyes korszakokban a költő?
  - q Elemezze Kölcsey Ferenc *Himnusz* című versét, s állapítsa meg, milyen történelemszemléletet tükröz!
  - q Mi Kölcsey *Parainesis*-ének központi gondolata, s ma is korszerű tanítása, mondjon példát az egyes részek kezdő bölcsességére és a tételmondatnak is felfogható záró mondatra! Keressen hasonló gondolatokat a *Parainesis*-ben és István király *Intelmeiben*!
  - q Mondja el Kölcsey Ferenc *Huszt* című epigrammáját, s fogalmazza meg mondanivalóját! Bontsa fel a *Huszt* című költemény tételmondatát verstani szempontból!
- 3.28. *Fejtsse ki Vörösmarty nemzetébresztő szándékát, ismerje életpályáját, érintőlegesen elbeszélő költeményeit, líráját az egyes korszakok szerint.*
- q Csoportosítsa Vörösmarty irodalmi munkásságát műfajok szerint!
  - q A *Zalán futása* kapcsán idézze fel Berzsenyi és Kölcsey azon költeményeit, amelyekben a dicső múlt szembekerül hanyatló korunkkal! Állapítsa meg, hogyan jelentkezik ez Vörösmarty eposzában!
  - q Magyarázza meg a *Csongor és Tünde* népmesei és filozofikus gondolatiságát!
  - q Elemezze Vörösmarty Mihály *Szózat* című költeményét tartalmi és formai elemek szerint! Hasonlítsa össze a *Himnusszal*!
  - q Fogalmazza meg, milyen gondolatok merülnek fel Vörösmarty *Guttenberg* (!...) *albumba* című költeményében!
  - q Fejtsse ki, miként fogalmazza meg az élet célját Vörösmarty *A merengőhöz* című költeményében!
  - q Fejtsse ki *A vén cigány* című vers optimizmusát, magyarázza meg ennek eredőjét!
- 3.29. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.30. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A forradalom és a szabadságharc irodalma

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc történéseinek rövid felidézése. Petőfi költészete a forradalom szolgálatában. Petőfi, mint költő és mint hazafi s ember. A korábban tanultak rendszerező ismétlése és kiegészítése. (Legalább tíz mű a korábban tanultakkal együtt.)

A magyar regény fejlődéstörténete. Eötvös József kultúrtörténeti szerepe, említés szintjén irodalmi munkássága. Jókai Mór életútja és fejlődési korszakainak irodalmi munkássága (egy regényének részletes feldolgozása, pl.: Az arany ember – műelemzés és műértelmezés).

Fogalmak: országgyűlési ifjak, irodalmi ellenzék, radikális ifjak, leíró költemény, tájleíró költemény, rapszódia, életkép, népköltészet, eposzparódia, látomásköltészet, ars poetica, kultúrtörténeti szerep, regényfejlődés, történelemhamisítás, magyaros, ütemhangsúlyos verselés, allegória, körmondat, beszélő nevek;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.31. *Ismerje a tanuló az 1848/49-es forradalom és szabadságharc korszakának történelmi eseményeit, és azok összefonódását a kor irodalmával. Legyen átfogó képe a korról, a kor folyóiratairól. Ismerje a forradalmi napokban szerepet vállaló ill. a reformeszméket valló személyiségek tevékenységét.*
- q Foglalja össze az 1848/49-es magyar szabadságharc történetét, ismertesse előzményeit, lefolyását, kimenetelét s összefonódását a forradalmi költészet kialakulásával!
  - q Elevenítse fel a rendi országgyűléseken szereplő ifjak, költők megnyilvánulásait!
- 3.32. *Ismerje Petőfi Sándor életútját, irodalomtörténeti jelentőségét. Tudja költészetét témakörök szerint csoportosítani, azok jellemzőit összefoglalni.*
- q Ismertesse Petőfi Sándor életútját szoros összefüggésben irodalmi munkásságával!
  - q Adjon átfogó képet Petőfi költészetének motívumköreiről, s azok súlypontjairól a költő alábbi témaköreinek kifejtésével: az otthon, a szülői ház szeretete, a szülőföld, újfajta táj-látás, a népiesség, új költői magatartás, ironia, gúny a magát nemzettel azonosító parlagi nemességről, a dalforma, magánélet és közélet összefonódása, a forradalom látomása, a forradalom sodrában, a költői hitvallás és népszolgálat!
- 3.33. *A tanuló tudjon átfogó képet adni az elbeszélő próza, elsősorban a regény műfajának fejlődéstörténetéről. Ismerje Eötvös József kultúrtörténeti szerepét.*
- q Vázolja fel a magyar prózairodalom fejlődését az első regénypróbálkozások megjelenésétől Jókaiig!
  - q Foglalja össze, milyen jelentős reformtörekvései voltak Eötvös Józsefnek, mint az 1848-as forradalmi kormány, s később a Deák-kormány vallás- és közoktatási miniszterének, s nevezze meg legismertebb irodalmi műveit is!
- 3.34. *Ismerje Jókai Mór életútját, irodalmi munkásságát és annak jelentőségét a magyar prózai stílus kialakításában.*
- q Ismertesse Jókai életútját, a márciusi forradalmi eseményekben vállalt szerepét!
  - q Magyarázza meg, miért tartjuk Jókai életművét a magyar romantikus prózairodalom legnagyobb teljesítményének!
  - q Ismertesse Jókai irodalmi munkásságát alkotói korszakai szerint: 1. A Világosig tartó korszak; 2. Világostól a kiegyezésig tartó korszak; 3. Alkotói pályájának csúcса; 4. 1875-től haláláig tartó korszak!
  - q Mondjon példát a túlzott romantikus megnyilvánulásokra Jókai regényeiben!
  - q Elemezze Az arany ember című regényt, vázolja fel szerkezetét a cselekmény tükrében!
  - q Magyarázza meg, melyek a romantikus hősök jellemzői Jókai Az arany ember című regénye szereplőinek megismerése alapján!
- 3.35. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*

3.36. Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.

Témakör: Az önkényuralom és a kiegyezés irodalma. A realizmus.

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. A realizmus festészete. Arany János, mint a nemzeti klasszicizmus költője, a költői realizmus megteremtője. Arany életútja Arany nagyepikája, kisépikája – balladáit, lírai munkássága – lírája 1849 után. (Toldi estéje, legalább hat vers, egy ballada részletes feldolgozása.) Madách Imre életútjának legfontosabb mozzanatait. Az ember tragédiája című művének sokoldalú elemzése. A líra megújulása – Vajda János szerelmi lírájának újszerűsége, a szimbolista líra előfutára (két-három vers). Az említés szintjén Tompa Mihály két allegorikus verse. A realista regény keletkezése: Mikszáth Kálmán életútja, népi tárgyú elbeszélései, vázlatosan első realista írásai (egy regénye, pl. a Különös házasság vagy a Noszty fiú esete Tóth Marival című regények – műelemzés, műértelmezés, legalább két novellája).

Fogalmak: Kisfaludy Társaság, Magyar Tudományos Akadémia, Petőfi Társaság; kapcsolatos könyv;

realizmus, nemzeti klasszicizmus, irodalmi népiesség, epikai hitel, trilógia, nemzeti hős, „eposz formájú idill”, belső vita, lélektani folyamatok;

vígeposz, elbeszélő költemény, négyütemű tizenkettes, szimultán ritmus, történelmi és népi ballada, „tragédia dalban elbeszélve”, balladai homály, bűn és bűnhődés, egyszólamú, kétszólamú ballada, haláltánc-motívum, őszikék, epilógus, önmegszólító költemény;

drámai költemény – lírai dráma, emberiségdráma, világköltemény, könyvdráma, filozofiai költemény, fausztíada; színek, keretszínek, falanszter, erkölcsi parancs, alapvető életelv, kudarcok, küzdésvágy, a tagadás szelleme,

modern költészet, előfutár, pesszimizmus, érzékiség, kozmikus magány, polgárosodás, hangulatlíra;

realista regény, idilli falukép, realiztikus-szatirikus regény, újkori magyar don quijoték, úri svihákok, dzsentrik, vármegyei urak, provinciális magyar polgárok, mameluk, akarnok, bámulnok, erkölcsi romlottság, jellembeli átalakulás, különcök, típusok;

Követelmények – Požadavky na vedomosti a zručnosti

3.37. A tanuló tudja jellemezni az önkényuralom és a kiegyezés korának társadalmi-politikai viszonyait, valamint irodalmát és művészeit Magyarországon.

- Vázzon fel a magyar szabadságharc bukása utáni történelmi helyzetet Magyarországon! Milyen hatással volt ez az időszak a kultúrára?
- Foglalja össze a magyar és az egyetemes realista festészet viszonyának legfontosabb kérdéseit!
- Elemezze Munkácsy Mihály *Siralomház* című festményét az alábbi szempontok szerint: kompozíció, a kép ellentétei, az arckifejezés és a testtartás mint a jellem hordozója, a kép színek kompozíciója stb.!

3.38. Értse a magyar realizmus kialakulásának problematikáját. Tudja, kik voltak azok az írók és költők, akik felemelték szavukat az önkényuralom ellen, ill. személyes és közösségi fájdalommal ugyan, de inkább szemlélői voltak az eseményeknek.

3.39. Ismerje a nemzeti klasszicizmus fogalmát, Arany János életpályáját, irodalmi munkásságát.

- q Magyarázza meg a „nemzeti klasszicizmus” kifejezést Arany János irodalmi munkássága tükrében!
  - q Ismertesse Arany János életútját, a forradalomban vállalt szerepét, öregkori éveit, a „kapcsos könyv” szerepét stb.!
  - q Foglalja össze a Toldi-trilógia egyes részei közti kapcsolatot és különbségeket!
  - q Csoportosítsa Arany balladáit témáik szerint: pl. történeti balladák, romantikus balladák, nagyvárosi tárgyú balladák, parasztsballadák!
  - q Nevezze meg, melyek a nagykőrösi balladák és melyek az öregkori balladák! Állapítsa meg, milyen minőségi változást tapasztal a két időszak balladáinak között!
  - q Fejtse ki, melyik balladában jelentkezik a „haláltánc” motívum, s mit ért e fogalom alatt, s vannak-e előzményei a világirodalomban!
  - q Beszéljen Arany János lírai kiteljesedéséről, az 1850-es évek költészetéről és az Őszikék hangulatlírájáról!
- 3.40. *Behatóan ismerje Madách Imre: Az ember tragédiája című művét.*
- q Ismertesse Madách Imre életútjának legfontosabb mozzanatait, a szabadságharc után vállalt szerepét, a Tragédia megírásához vezető utat!
  - q Végezze el Madách Imre *Az ember tragédiája* című művének sokoldalú elemzését! Emelje ki, melyek a Tragédia legfontosabb kérdései!
- 3.41. *Ismerje a lírát érintő megújítási kísérleteket (Vajda János).*
- q Értékelje Vajda János lírai munkásságát, Vajdát mint a modern költészet előfutárát, Ady elődjét!
  - q Elemezze Vajda János *A virrasztók* című költeményét!
- 3.42. *Ismerje Mikszáth Kálmán irodalmi munkásságát, részletesen egy-egy novelláját s egyik regényét.*
- q Ismertesse Mikszáth Kálmán életútját irodalmi munkássága tükrében!
  - q Vázoljon fel átfogó képet Mikszáth eddigiektől eltérő elbeszélőművészetéről, magyarázza meg a romantikus és a realizmus elemeinek keveredését műveiben, fejtse ki, miből táplálkozott írásművészete!
  - q Mutassa be Mikszáth *A jó palócok* és a *Tót atyafiak* című novelláskötetét!
  - q Állítsa fel a *Különös házasság* című regény jellemeinek rendszerét!
  - q Foglalja össze, milyen megnyilvánulásai voltak a Különös házasságban a nemesség és a papság összefonódásának!
  - q Jellemezze Noszty Feri alakján keresztül a dzsentrí magatartást!
  - q Vázolja fel a fejlődésvonalat, amely Mikszáth romantikus ábrázolásmódjától realista társadalombírálatáig vezet!
- 3.43. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.44. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A századforduló irodalma (XIX – XX.)

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. A szecesszió, mint életérzés vagy művészet problematikája. A Nyugat című folyóirat szerepe a magyar irodalom gyökeres megújulásában. Ady Endre életútja, szimbolizmusa és költői forradalma, új költői látásmódjának lényege. Ady költeményeinek motívumkörei: Én-szerep, Magyarság, Táj, Élet-Halál, Szerelem, Isten, Forradalom, Világháború (legalább tíz mű, egy ciklus mélyebb ismerete). A Nyugat lírikusainak a századfordulón és a két világháború között kifejtett munkássága, jellemző témák, korszakok műfajok az életműben: Babits Mihály (legalább öt verse, Jónás könyve), Tóth Árpád (két verse), Juhász Gyula (két verse), Kosztolányi Dezső (öt verse), prózaírói munkássága (két novellája), egy regénye: műelemzés, műértelmezés;

Fogalmak: második reformnemzedék, „nagy nemzedék”, Huszadik Század, A Hét, Holnap, Nyugat, európai tájékozódású nemzetszemlélet, irodalom függetlensége, kritika; költői forradalom, eredetiség, összetett szimbólum, motívumrendszer, ciklus, címadás, küldetés, újszerű történelmi szimbólum, újfajta nemzetfogalom, nemzetostorozás, rendhagyó tájköltészet, létköltészet, érzelmi ambivalencia, istenkeresés; poeta doctus, intellektuális, filozofikus költészet, formakultúra, impresszionista, dekadens líra, „irodalmi író”, lélektani regény, freudizmus, tudatalatti; magányköltészet, esszé, karcolat; alliteráció, enjambement, figura etymologica, szimultán verselés, szín- és hangzásvilág;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

3.45. *Legyen a tanulónak a századfordulóról (XIX. – XX. sz.) önálló és komplex ismerete, amely által összességében látja a kor irodalmát (történelmi viszonyait, művészetét, irodalmi életét).*

- q Fejtse ki, milyen fontosabb történelmi-társadalmi változások zajlottak a századforduló Magyarországon!
- q Összegezze, milyen irányzatok bontakoztak ki a századvég művészetében!
- q Mutassa be, hogy a magyar festészetben kinek az életműve fémjelzi az impresszionizmust! Szemléltesse példákkal!
- q Mondja meg, kik voltak a magyar szecesszió legismertebb képviselői a festészetben!
- q Foglalja össze a Nyugat irodalomtörténeti jelentőségét, korszakalkotó programját, három korszakának nemzedékét!

3.46. *Tudja felidézni Ady Endre életének, pályájának eseményeit, értse szimbolizmusának eredetiségét, szerelemfelfogását, Isten-élményét, újszerű háborús líráját, az élet-halál létköltészetét.*

- q Magyarázza meg, milyen jellegzetességei vannak Ady szimbolizmusának!
- q Az Ős Kaján című vers kapcsán vázolja fel Ady én-képét!
- q Értelmezze Ady magyarság-verseit, nemzetostorozásának okait!
- q Fejtse ki, hogyan jelenik meg Ady lírájában az Élet-Halál motívum!
- q Fogalmazza meg Ady és Léda kapcsolatának, a költő szerelemfilozófiájának újdonságát!
- q Foglalja össze, mely versek jelentik Ady világháborús költészetének csúcsát!
- q Fejtse ki Isten alakjának – keresésének, megtalálásának ábrázolását Ady költészetében!
- q Keressen példát Ady szóalkotási jellegzetességeire!

3.47. *Ismerje Babits Mihály intellektuális, filozofikus költészetét, formakultúráját, az elszigeteltségtől a háború okozta eltávolodását, életművének kicsúcsosodását a Jónás könyvében – műelemzés.*

- q Magyarázza meg, miért nevezik Babitsot poeta doctus-nak!
- q Ismertesse, milyen szemléletváltás megy végbe Babits első kötetének versei és a háborús évek lírája között! Szemléltesse példákkal!
- q Értelmezze az Ősz és tavasz között című vers hasonlatait! Hogyan jelenik meg az idő múlása a képekben (az évszakok váltakozása, az esteledés stb.)?
- q Fejtse ki, mi a különbség és az azonosság a bibliai és a babitsi Jónás-történet között!
- q Magyarázza meg a Jónás könyve szerkezetét!

- q Fejtse ki, hol található humor vagy irónia a Jónás könyvében, s miért alkalmazta ezt a stíluseszközt Babits!
  - q Fejtse ki a Jónás könyve alapján, hogy milyen Babits istenképzete! Elevenítse fel a költeményeiben emlegetett Isten-arcot!
  - q Magyarázza meg, miért tekinthető arc poetikának a Jónás könyve!
- 3.48. *Ismerje a magány költészetének megnyilvánulását Tóth Árpád költői munkásságában, a szerelem, az életöröm harmóniájának megjelentetését költeményeiben.*
- q Fejtse ki, az impresszionista stílus milyen sajátosságai mutathatók ki Tóth Árpád költészetében!
  - q Keresse meg az Esti sugárkoszorú szóképeit!
  - q Foglalja össze Tóth Árpád költészetének alaphangját!
- 3.49. *Ismerje Juhász Gyula költészetének gondolatrendszerét, az impresszionista líra szín- és hangzásvilágát, költeményeiben a táj és a szerelem érzésének összefonódását.*
- q Ismertesse, milyen hatások érték Juhász Gyula költészetének eszmevilágát!
  - q Ismertesse az Anna-szerelem történetét, s annak visszatükröződését a költeményekben!
  - q Foglalja össze Juhász Gyula rendhagyó tájköltészetének jellemzőit!
- 3.50. *Ismerje a költő Kosztolányi versciklusainak jellegzetességét, a 30-as évek líráját, Kosztolányi prózáirói tevékenységét.*
- q Keressen példákat Kosztolányi költészetében az ifjúság szimbólumaira, utaljon elsősorban az Üllői úti fák című költeményre!
  - q Fejtse ki, hogyan éli át Kosztolányi a gyermekkor emlékeit A szegény kisgyermek panaszai versciklusában!
  - q Keresse ki Kosztolányi lírájában fellelhető impresszionista stílusjegyeket!
  - q Találjon példákat Kosztolányi Dezső regényeiben a modern lélekábrázolásra, majd fejtse ki, miben nyilvánul meg a freudi elmélet műveiben!
  - q Egy szabadon választott Kosztolányi-regényből bogozza ki annak eszmei és művészi értékeit!
  - q Elemezze Kosztolányi valamelyik elolvasott regényét!
- 3.51. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.52. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A két világháború közötti irodalom

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. Művek a magyar avantgárd irányzataiból: Kassák Lajos egy-két műrészlete (pl.: A ló meghal... Egy ember élete). Írói portrék a Nyugat prózaíróiról: Krúdy Gyula legalább egy novellája (pl.: A hídon vagy egyéb Szindbád-novella), Karinthy Frigyes két műve (pl.: Így írtok ti, A cirkusz). Márai Sándor helye a magyar irodalomban, a polgári értékrend megfogalmazója (műrészletek, pl.: Halotti beszéd, Füveskönyv, Egy polgár vallomásai). Móricz Zsigmond életútja, korszakokra tagolt író tevékenységével összefüggésben. Átfogó kép regényeinek világképéről, egy regénye vagy kisregénye, két novellája – műelemzés, műértelmezés.

Fogalmak: polgári radikalizmus, látomásos lírai realizmus, „melankólikus hajós”, festőiség, hangulat, dallam a prózában, gúnyos-szatirikus életlátás, stílusparódia,

humor-tréfa, humoreszk, polgári életforma, polgári értékek, paraszti világ, falukép, személyesség, naturalista parasztábrázolás, tragikomédia, személyiségfejlesztés, korrumpálódás, korrupció, „selejtes rokonság, előnyös rokonság”, szociális érzékenység, drámai sűrítés, jelképszerűség, élőbeszéd, idill és tragédia, magyar avantgárd, képarművészet, aktivizmus, gondolkodó festészet, cédrus-szimbólum;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.53. *Ismerje a tanuló a két világháború közti kor történelmi-társadalmi viszonyait Magyarországon. Informatív ismeretei legyenek a művészetekről.*
- q Ismertesse a két világháború közötti korszak történelmi és társadalmi viszonyait Magyarországon!
  - q Említsen a magyar avantgárd képzőművészek közül néhányat, s fejtse ki Csontváry Kosztka Tivadar cédrus-képeinek szimbólumait!
- 3.54. *Átfogó képet alakítson ki az irodalomról. Tudja a legfontosabb ismereteket a Nyugat prózáiról, Krúdy Gyula, Karinthy Frigyes, Márai Sándor, Kassák Lajos irodalmi munkásságáról.*
- q Magyarázza meg Krúdy Gyula Szindbád-regényeiben az utazás-motívum szimbólumát!
  - q Elemezze az álom és valóság összefonódása szempontjából A hídon című novellát!
  - q Fejtse ki, melyek Karinthy irodalmi karikatúrái! Említsen példákat!
  - q Fejtse ki Márai Sándor a polgárról, a polgári világról alkotott véleményét művei tükrében!
  - q Fejtse ki, mely izmus képviselője volt Kassák Lajos a magyar irodalomban! Állítását támassza alá példával!
- 3.55. *Ismerje Móricz Zsigmond írói tevékenységét, tudja életútját összefüggésben írói tevékenységével.*
- q Melyik stílusirányzat jellemző jegyeire ismerünk Móricz műveiben? Szemléltesse példákkal!
  - q Fejtse ki, miben nyilvánul meg Móricz újszerű parasztábrázolási látásmódja novelláiban!
  - q Fejtse ki Móricz dzsentri témájú regényeinek alapgondolatát, hogyan jellemzi bennük Móricz a helyi és az országos viszonyokat!
  - q Hasonlítsa össze Móricz és Mikszáth dzsentriábrázolási módszerét!
  - q Elemezzon sokoldalúan egy Móricz-regényt!
- 3.56. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.57. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

József Attila, Radnóti Miklós

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. József Attila költészetének jelentősége és helye a magyar irodalom egészében. Jellemző témák és korszakok az életműben. (Legalább nyolc-tíz vers.) Indulása és életútjának összefonódása költői tevékenységével. A költészetét ért különféle eszmei hatások: a Nyugat szelleme, az avantgárd, az újnépesség. Az egyén, haza és az emberiség problémáinak összefonódása költészetében. Az anyamotívum és a szerelem. Tájéleíró

költészete. A magyarság-emberiség és a nemzetféltés gondolatsora költeményeiben. Önértelmező versei.

Radnóti Miklós költői pályája életének tragikus szakaszai tükrében (1933-ig, 1933-tól 1938-ig, 1938-tól haláláig). Legalább négy műve, köztük egy ecloga.

Fogalmak: eszmeáramlat, modern klasszicizmus, újnépesség – ambivalencia, anyakép, mikrokozmosz, makrokozmosz, motívum („ág”, „csönd”, „fehér”, „ezüst”), képalkotó rendszer, magyarság-emberiség, nemzetféltés, önértelmező vers, bukolika, ecloga, szonettciklus, mesterszonett, önarckép, versmondatt;

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.58. *Ismerje a tanuló József Attila költészetének jelentőségét és helyét a magyar irodalom egészében. Tudja meghatározni, miben új és más József Attila költészete Ady költészetével szemben, hogyan fonódott össze egész élete költészetével. Ismerje József Attilának a különféle eszmei hatások alatt született egy-két kiemelkedő költeményét.*
- q Foglalja össze a 30-as évek Magyarországnak társadalmi problémáit, segítségül használja fel József Attila *Hazám* című költeményét!
  - q Mondjon véleményt, miért tekintjük József Attilát a modern klasszicizmus legnagyobb magyar költőjének!
  - q Fejtse ki, milyen eszmei áramlatok befolyásolták költészetét!
  - q Ismertesse József Attila életútját, s annak összefonódását irodalmi munkásságával!
  - q Ismertesse, kik voltak azok a Nyugat körüli költők, akik József Attilát elindították pályáján, s hogyan nyilvánul meg a Nyugat hatása korai lírájában!
  - q Fejtse ki, mely avantgárd irányzatok hatottak József Attila költészetére, mutassa be költeményein!
  - q Elemezze sokoldalúan az újnépesség stílusában született *Tiszta szívvel* című költeményt!
  - q Mutassa be József Attila újszerű tájköltészetét! Mutassa be a mikro- és makrokozmosz képi és kompozíciós ábrázolási módját József Attila költészetében!
  - q Fejtse ki, hogyan jelentkezik az egyén, a haza és az emberiség József Attila kései költészetében!
  - q Vázolja fel az *Óda* lírai gondolatmenetét!
  - q Foglalja össze, melyek József Attila önértelmező versei, magyarázza meg, miért nevezzük így őket!
- 3.59. *A tanuló ismerje Radnóti Miklós költői pályáját, annak összefonódását tragikus életével.*
- q Fejtse ki, miként jelenik meg a háború közepette a szerelem oltalma, menedéke Radnóti költeményeiben!
  - q Elemezze a *Nem tudhatom...* című költeményt, s állapítsa meg, milyen apró személyes élményekből épül fel a vers!
  - q Mutassa be Radnóti eklogáit különös tekintettel a forma és a tartalom ellentétében, s fejtse ki, hogyan őrzi meg a költő a tartalom ellenében az eklogák műfajitematikai követelményeit!
- 3.60. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.61. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A XX. század második felének irodalma

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészeti háttere. Említés szintjén a társművészetek fejlődése. Művek, műrészletek a XX. század második felének magyar irodalmából: Illyés Gyula (két verse s egy prózarészlete). Weöres Sándor forma és prozódiaújjításai (legalább két mű). Pilinszky János – a magány költője, istenkereső költészete (legalább két vers). Összefoglaló kép a II. világháborút követő korszak tendenciáiról a lírában (a költők egy-egy versének bemutatásával) és a prózában. Németh László egy regénye vagy drámája (pl.: az Iszony – műelemzés, műértelmezés). Déry Tibor egy novellája. Összefoglaló áttekintés a XX. századi próza további jelentős képviselőiről: Mándy Iván, Ottlik Géza prózája, az Iskola a határon – műrészlet. Esterházy Péter posztmodern prózája. Örkeny István írói tevékenysége: Válogatás az Egyperces novellákból, Tóték – műelemzés.

Fogalmak: *szociográfia, prozódia, egyperces novella, négy soros,*

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.62. *Ismerje a tanuló a XX. század második felének magyarországi történelmi-társadalmi viszonyait, a művészetek helyzetét, valamint az irodalom egészét, és lássa azt a változást, amelyen az irodalom is keresztülment.*
- q Vázoljon fel átfogó képet a II. világháború utáni időszak történelmi eseményeiről egészen az 1990. évi rendszerváltásig!
  - q Magyarázza meg a korszak irodalmára ható két filozófiai irányzat – az egzisztencializmus és a neopozitívizmus – lényegét!
  - q Mi a posztmodern irodalom fő jellemvonása?
  - q Említsen a társművészetek köréből (film, színház, képzőművészet) jelentős alkotásokat és alkotókat!
- 3.63. *Ismerje Illyés Gyula szerepét és jelentőségét a magyar irodalomban, mint költőt, prózaírókat és drámaírókat.*
- q Ismertesse Illyés Gyula életútját irodalmi munkásságának tükrében!
  - q Fejtse ki a zsarnokság természetrajzát Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című költeménye alapján, s magyarázza meg, mely korszakot ábrázolja a költő!
  - q Indokolja meg, a *Koszorú* című versben miért nevezi a költő a magyar nyelvet a „hűség nyelvének”, elemezze a költeményt, s magyarázza meg, mi a mondanivalója a lírai éneknek!
  - q Ismertesse, milyen műfajt képvisel irodalmunkban a *Puszták népe* című mű, s magyarázza meg a műfaj jellemzőit!
- 3.64. *Ismerje Pilinszky János magány- és istenkereső költészetét, az egyetemes emberi sors megfogalmazását költészetében.*
- q Értelmezze Pilinszky János *Négy soros* című költeményét, s keresse meg a négy sor-négy kép összefüggést a szerkezet egészében!
  - q Fejtse ki, miért nevezi egyik legnagyobb költeményét *Apokrif*-nek Pilinszky János! Elemezze a verset!
  - q Vesse össze Ady Endre, Babits Mihály és Pilinszky János istenképét!
- 3.65. *Ismerje a II. világháborút követő korszak költészetének három jellegzetes irányát: a nyugatos-esztéticista, a népi költészet hagyományait folytató, az avantgárd stílusokat folytató irányzatot.*
- q Mutassa be példákon az egyes irányzatok képviselőit!

- q Keresse meg a népi szürrealizmus jegyeit Juhász Ferenc, Nagy László és Csoóri Sándor költészetében!
  - q Állapítsa meg, hogyan kapcsolja össze Nagy László a dalszerű könnyedséget a drámai mondanivalóval a *Ki viszi át a szerelmet* című költeményeiben!
- 3.66. *Ismerje a XX. századi magyar regény fejlődéstörténetét összefüggésben a világirodalmi párhuzamokkal, s ismerje a modernizmus hozta változásokat a magyar prózában!*
- q Mutassa be a magyar regényirodalomban fellelhető modern áramlatokat!
  - q Értelmezze a XX. század valamelyik elolvasott kisregényét!
  - q Magyarázza meg Németh László *Iszony* című tudatregényén a műfaj legjellemzőbb jegyeit, s állapítsa meg, milyen szerkezeti egységei vannak a regénynek!
  - q Jellemezze Kárász Nellit és Takaró Sanyit a műből!
  - q Állapítsa meg, miben mutatkozik meg az *Iszonyban* a lélektani és a társadalmi sík!
  - q Említsen drámai helyzeteket és drámai jellemeket Németh László drámáiból!
  - q Magyarázza meg Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének jelképes értelmű címét!
  - q Foglalja össze, milyen művek születtek a novellisztika és a kisregény műfajában a 60-as évektől!
  - q Fogalmazza meg, mik azok az egyperces novellák, miben áll a groteszségük! Magyarázza meg Örkény értelmezését: „a közlés minimuma az író részéről, a képzelet maximuma az olvasó részéről”!
- 3.67. *Ismerje Örkény István drámaírói munkásságát, különös tekintettel a Tóték című drámájára.*
- q Ismertesse a *Tóték* című dráma cselekményét!
  - q Vázolja fel a szereplők jellemét, s jellemezze a dráma szereplőit!
  - q Magyarázza meg, hogyan értelmezhető a mű, miről szól valójában!
  - q Keressen abszurd és groteszk helyzeteket a *Tóték* című drámában!
  - q Mondjon példát a háború utáni társadalmi, történelmi és abszurd drámára a magyar irodalomból!
- 3.68. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.69. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

Témakör: A határon túli magyar irodalom

Tartalom:

A korszak életszemléletének társadalmi és művészi háttere. A történelmi változások rövid ismertetése. Összefoglaló kép a határokon túli és a nyugati magyar irodalomról. A szlovákiai magyar irodalom kezdetei (Györy Dezső, Fábry Zoltán), újrakezdés 1945 után, a Nyolcak és társaik, az Egyszemű éjszaka és a Fekete szél nemzedéke. Röviden a romániai (Sütő András: Anyám könnyű álmodt ígér – részlet), a kárpátaljai, jugoszláviai és a nyugati irodalomról.

Fogalmak: kisebbség, határon túli magyar irodalom, Kisebbségi Génius, messzionisztikus, Új arcú magyarok, vox humana, Irodalmi Szemle, szintézis-regény, Nyolcak, Egyszemű éjszaka, Fekete szél, nemzetiség-történelem, közép-európai léthelyzet.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 3.70. *A tanuló ismerje az 1919-es békeszerződések következtében megváltozott történelmi helyzetet, s legyenek ismeretei a határokon kívülre szakadt magyar irodalom továbbéléséről.*
- Foglalja össze a Magyarország határain kívül létező magyar irodalom fejlődésvonalát! Emelje ki az országrészek legjelentősebb íróit, s ismertesse munkásságukat!
  - Fejtse ki, melyek a közép-európai lét jellegadó vonásai Tözsér Árpád műveiben!
  - Fejtse ki, milyen mondanivaló rejlik Zs. Nagy Lajos: Csehszlovákiai magyar költő fohásza az Úrhoz című költeményének groteszk-ironikus-humoros hangvétele mögött!
  - Foglalja össze, mi Dobos László Egy szál ingben című regényének alapeszméje!
  - Olvassa el Duba Gyula Vajúdo parasztvilág című regényének Határvilág és Jogok nélkül című részét, s fejtse ki, miként változtatta meg a történelem az élet természetes rendjét és életnormáit!
  - Magyarázza meg, miben nyilvánul meg a szlovákiai magyar prózairodalom szemléleti modernizálása Grendel Lajos műveiben!
- 3.71. *Érintőlegesen ismerje a romániai, jugoszláviai, kárpátaljai és a nyugati magyar irodalom egy-egy kiemelkedő személyiségét.*
- Ismertesse Sütő András Anyám könnyű álmodtató című műve epikus részeiből összeálló társadalomképet az 50-es évek Romániájáról!
- 3.72. *Ismerje a korszak Szlovákia területére vonatkozó magyar irodalmi emlékeit.*
- 3.73. *Tudja megmagyarázni az új fogalmak jelentését és funkcióját.*

4. Irodalomelméleti ismeretek – Poznatky z teórie literatúry

Témakör: EPIKA

Tartalom:

Az epika műneme: az eseményszerkezet és idő felismerése. A mese, az eseménysor (fabula) és a szövegszerkezet (szüzsé) viszonya. Főeseményszál és epizódok viszonya. Az epikus művek szereplői (főszereplők, mellékszereplék), karaktertípusok. Az elbeszélői időkezelés. Az idősíkok, kronológia, belső idő. A tér, a helyszín. A szimbolikus, metaforikus, intertextuális jelentések. Az epikai műfajok és formák megkülönböztetése.

Az ókor legjellemzőbb epikus műfajai: az eposz, a homéroszi eposz, az eposz műfaji sajátosságai (eposzi kellékek): propozíció, invokáció, enumeráció, deus ex machina, retardálás, epizódok, epitheton constans, peroráció. A komikus eposz; a mese a tanító mese.

A klasszikus időmértékes verselés: az időmérték, a versláb – jambus, trocheus, daktilus, anapestus, spondeus, piriggius, choriambus; a rövid és a hosszú szótagok megkülönböztetése. A klasszikus verselésben alkalmazott verssorok: hexameter, pentameter (csonka ütem), distichon.

A vallás és irodalom. Mítosz és mitológia. Mitológiai történetek.

Biblia: Tora, Talmud, talmudizmus, evangélium, apokrif, kánon, kanonizálás.

Műfaji sokféleség: mitológiai szövegek,
történelmi szövegek,

életrajzi dokumentumok,
jogtudományi szövegek, törvényszövegek, törvényértelmezések,
szövegrészek.

A középkor legjellemzőbb epikus műfajai:

Egyházi: legenda, apokrif irat, Biblia-magyarázat, vitairat, levél, vallomás, imádság, elmélkedés, prédikáció, példabeszéd, parabola;

Lovagi: románc, hősmonda, lovageposz, lovagregény;

Jogi és állattudományi: geszta, krónika;

Népmese, népmonda, népballada;

A reneszánsz legjellemzőbb epikus műfajai: népkönyv, pikareszk regény, episztola, hitvitázó irodalom, kerettörténet, novella, beszéd, levél, bibliafordítás, históriás ének, széphistória.

A barokk legjellemzőbb epikus műfajai: vitairat, teológiai, hitvédelmi enciklopédia, prédikáció, ájtatossági szöveg, barokk eposz, vallomás- és emlékirat, testamentum.

A felvilágosodás és a klasszicizmus epikus műfajai: enciklopédia, regény, kultúrpolitikai röpirat, filozófiai tanulmány, szentimentalista regény.

A romantika legjellemzőbb epikus műfajai: regénytípusok: kaland-, levél-, utazó-, tézis-, történelmi és verses regény; a verses epika.

A realizmus legjellemzőbb epikus műfajai: kritikai realista regény, szatirikus regény, elbeszélés, novella.

A XIX. század vége és a századforduló legjellemzőbb epikus műfajai: naturalista regény, polifonikus regény, fejlődésregény, karrierregény, regényciklus, a ballada.

A XX. század legjellemzőbb epikus műfajai: kisregény, lirizált próza, modern novella. Modern regény (én-forma, belső monológ, egzisztencialista regény, a francia „újregény”, háborús regény, posztmodern regény, allegorikus regény, mágikus realista regény, groteszk próza, non-fiction vagy dokumentumregény, irodalmi szociográfia, parabolaregény, tudatregény, esszéregény, esszé.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

4.1. *A tanuló ismerje az irodalmi kommunikáció elemeit. Tudja megkülönböztetni a műnem és a műfaj fogalmát. Ismerje fel a szövegben a különböző korok stílussajátosságait. Az újonnan szerzett műfaji ismereteit tudja alkalmazni a műértelmezésben. Tudjon párhuzamot vonni az irodalom és a társművészetek alkotásai között.*

- q Fejtse ki, hogyan rendszerezzük az irodalmi műalkotásokat!
- q Határozza meg, melyek a legalapvetőbb különbségek az irodalom három műneme között!
- q Ismertesse, miként jelennek meg az egyes műnemek jellegzetességei a társművészetekben!

4.2. *Tudjon tájékozódni az epikai műnemben: lássa az elbeszélő és az elbeszélte mű viszonyát, tudja jellemezni az epikus művek szereplőit, lássa az epikai műnem idő és térkezelését. Ismerje az epika műfajait, egy-egy műfaj sajátosságait. Tudja felvázolni az epikai műnem fejlődéstörténetét.*

- q Fejtse ki, milyen elbeszélői nézőpontból értesülünk az epikai alkotásokban leírt történésekről (külső leírás, én-regény stb.)!
- q Magyarázza meg az epikus művek cselekményének folyamatában mit jelent a *fabula* és a *szűzsé*!
- q Magyarázza meg, mi az epikus mű sajátos vonása!
- q Fejtse ki, mi az epizód, s mi a szerepe a cselekmény menetében!

- q Ismertesse, milyen eszközt alkalmazhat az író a szereplők jellemének bemutatására!
  - q Magyarázza meg, mit jelent az epikus művek szereplőinek rendszerében a „karaktertípus” kifejezés!
  - q Sorolja fel, melyek az epikai műnembe sorolható legismertebb műfajok!
- 4.3. *A tanuló ismerje az ókor, a középkor, a barokk és a felvilágosodás (klasszicizmus) legjellemzőbb epikai műfajait. Az olvasott szöveg szó szerinti és metaforikus jelentését tudja megkülönböztetni. Lásssa az összefüggést az európai irodalom kezdetei és a későbbi magyar irodalmi alkotások között.*
- q Mondja meg, mi volt az európai ókori irodalom legreprezentatívabb műfaja, s ki volt a műfaji követelményeinek megteremtője!
  - q Ismertesse azokat a műfaji követelményeket, amelyeket általában eposzi kellékek megnevezéssel emlegetünk!
  - q Magyarázza meg, mi a mítosz, s tekinthető-e irodalmi alkotásnak!
  - q Ismertesse a Biblia műfaji sokféleségét, s mondjon példát a meghatározott műfajra!
  - q Fejtse ki a középkor epikai alkotásainak világképét!
  - q Ismertesse az ókori eposz továbbélését a középkorban, a barokkban s a klasszicizmus időszakában, s mondja meg, találhatók-e bennük párhuzamosságok az ókori eposszal!
  - q Sorolja fel a klasszicizmus legjellegzetesebb epikai műfajait, s ezek közül magyarázza meg az „enciklopédia” szó jelentését!
- 4.4. *A tanuló ismerje a romantika és a realizmus legjellemzőbb epikai műfajait. Ismerje fel a tanult művek stiláris jellegzetességeit, a romantikus hős jellemzőit, a romantika pozitív és negatív vonásait. Tudjon önálló véleményt alkotni a feldolgozott epikai műalkotásokról. Lásssa a magyar és a világirodalombeli összefüggéseket.*
- q Ismertesse, mi volt a romantika időszakának legkedveltebb műfaja, s fejtse ki a műfaj korszakkal való összefüggését!
  - q Mutassa be a romantikus regény cselekménybonyolító és jellemalkotó módszereit!
  - q Jellemezzen olvasmányai alapján egy konkrét pozitív és negatív hőst a magyar regényirodalomból!
  - q Magyarázza meg, mi az a verses regény, s miért soroljuk e műfajt az epikai műnembe!
  - q fejtse ki, milyen stílusirányokkal élt együtt a romantika!
  - q Magyarázza meg a ballada következő meghatározását: „Tragédia dalban elbeszélve”!
  - q Mutasson be egy romantikus és realista vonásokat egyaránt tartalmazó regénytípust!
- 4.5. *A tanuló ismerje a XIX. század vége és a századforduló epikai műalkotásaiban megmutató stílusirányzatokat, a naturalizmus prózai megnyilvánulásait. A legismertebb alkotók prózai műveiben ismerje fel az esztétikai értéket. Fedezze fel a magyar és a világirodalomban fellelhető összefüggéseket.*
- q Mutassa be a realista regény jellemalkotó módszereit!
  - q Magyarázza meg, mit nevezünk polifonikus regénynek!
  - q Ismertesse a lélekelemző regény újszerűségét!
  - q Jellemezze a századforduló novellaművészetét konkrét művek alapján!
  - q Magyarázza meg, honnan ered a „naturalizmus” elnevezés, s illusztrálja példákkal a szóban rejlő jelentéstartalmat!

4.6. *Ismerje a XX. század világ- és magyar irodalma epikai műalkotásaiban megmutató stílusirányzatokat, a regény tematikus sokszínűségét, a legfontosabb beszédmódokat, szövegtípusokat. Lásssa a magyar és a világirodalomban fellelhető összefüggéseket.*

q Ismertesse a XX. századi epikus művészet sokszínűségét!

q Magyarázza meg, hogyan változott meg a cselekmény szerepe a modern epikában!

q Hasonlítsa össze a hagyományos és a modern epikai művek jellemábrázoló módszerét!

Témakör: LÍRA

Tartalom:

A líra műneme: eszközei a lírai én alapján: személyes líra, szereplíra, közösségi líra; a hangulat alapján: hangulatlíra, érzelmi líra, gondolati líra; a tartalom alapján: élménylíra, vallomáslíra, tárgyias líra, agitatív líra; a forma alapján: dal, elégia, epigramma, műfaj-kategóriák. Az óda fajtái (himnusz, dithürambosz, zsoltár, rapszódia), a dal fajtái (népdal, mūdál; világi, vallási; bordal, szerelmi dal, katonaének stb.).

Az ókor legismertebb lírai műfajai: elégia, epigramma, iambosz, kardal, dal. A szerelmi líra, anakreoni dalok; eclogák, ódák; a zene és a versmérték.

Az ókeresztény líra (himnuszok). A klasszikus időmértékes sorok és strófák: aszklepiadészi sor és strófa, alkaioszi sor és strófa, szapphói sor és strófa, a leoninus, anakreoni sor (3 és fél jambus).

A középkor legismertebb lírai műfajai: egyházi, vallási költészet – himnusz, Mária-himnusz, planctus, jeremiád, gregorián ének; lovagi líra, trubadúrköltészet, a vágánsköltészet. A magyar nyelvű világi líra: virágénekek. A magyaros, ütemhangsúlyos verselés: ritmus, ütem, ereszkedő, emelkedő rím. Fajtái: két-, három- és négyütemű verssorok; a négyütemű tizenkettes (alexandrin), a betűrím, az asszonánc.

A reneszánsz legismertebb lírai műfajai: a lírai én személyes világa; új forma: a szonett, a petrarcai és a shakespeare-i szonett. A szonettkoszorú. Epigramma, panegyrikus, elégia, szerelmi költészet, katonaének, istenes vers. A Balassi-strófa. A protestáns énekköltészet műfajai: zsoltár, jeremiád. A nyugat-európai (rímes-időmértékes) verselési forma: a szonettforma, tercina, stanca, a drámai jambus (blank vers).

A barokk legismertebb lírai műfajai: a rokokó költészet, virágénekek, politikai, vitézi költészet. A Zrínyi-strófa.

A hagyományos lírai műfajok változatai a XVIII. századtól a XX. század második feléig. A költőszerep megváltozása a XIX. század második felében.

A líra formai felbontása a XX. századi modern lírában: a költői nyelv, a költői kép és a költői én megváltozása. Halál- és magánykultusz a századforduló lírájában. Költői magatartások, forma- és prozódiaújítások.

Nyelvi-stilisztikai eszközök a lírában: a szóképek, a metafora, a metaforából származó szóképek, a metonímia és a szinekdoché. A szóképekhez csatlakozó stiláris eszközök. Az alakzatok.

A mű megközelítési módjának lehetőségei, változatai, az értelmezések lehetséges variációi, szerkezeti tagoltság, a mű nyelvi síkja, a mű hangzásszférája.

Követelmények – Požadavky na vedomosti a zručnosti

4.7. *A tanuló tudja megkülönböztetni, elválasztani a lírai ént és a költő személyét.*

El tudja választani a költő és a költemény közlését, érzékeli a megszólító-megszólított viszonyt. Ismerje fel egy-egy költemény hangnemt, műfaját, verselési

módját. Vegye észre a versszerző elvet, a költemény domináns elemét. Ismerje az alapvető versformákat, a vers hangzásvilágát. Tudjon kreatívan-produktívan egy-egy költeményt elemezni.

- q Határozza meg, mit jelent ma a „líra” kifejezés, s mi a szó eredeti jelentése!
- q Mutassa be konkrét példán a lírai én és a költő személyének kettősségét!
- q Határozza meg, mi a szerepe a költeményben a szóképnek és a szóalakzatoknak! Mutassa be példákon!

4.8. *Ismerje a líra kialakulásának folyamatát: az epikus művek helyébe lépő „személyes” költészet kialakulását, s a vele járó formai változásokat. Ismerje az ókor, középkor, reneszánsz és a barokk korszak lírai műfajait.*

- q Vázolja fel a lírai műnem megjelenésének első megnyilvánulásait, s fejtse ki, mi volt az oka, hogy az elbeszélő műnem helyébe a személyesebb hangvételű lírai műfajok léptek!
- q Ismertesse, milyen formai jellegzetességei vannak az epigrammának!
- q Határozza meg a dal, himnusz, óda műfaji jellegzetességeit!
- q Mondja meg, milyen verstípus felelt meg az életszeretet, a mámor, a szerelem érzésének a kifejezésére!
- q Magyarázza meg a klasszikus időmértékes verselési mód, valamint a nyugat-európai verselési mód közti különbséget! Mutassa be példákon az egyes strofászerkezeteket, sorokat!
- q Ismertesse, melyek a keresztény líra első emlékei!
- q Fejtse ki, milyen szerkezeti sajátosságai vannak a himnusznak és a zsoltárnak!
- q Foglalja össze a kuruckori névtelen költészet tartalmi és formai sajátosságait!

4.9. *Lássa a hagyományos műnemi és műfaji keretek átalakulásának folyamatát a XVIII. századtól egészen a XX. századig. Lássa a tárgyias líra megjelenésének társadalmi háttérét. Képes legyen a szövegek metaforikus, metonimikus jelentésének feltárására. Egyidejűleg lássa a magyar és az európai hagyományok és a modernség együtthatásának megnyilvánulásait a lírában. Tudja értelmezni a lírában megmutató különböző stílusirányzatok sokszínűségét. Tudjon tájékozódni a XX. században bekövetkezett értékválság, illúzióvesztés következtében beállt lírai formákban.*

- q Foglalja össze, milyen tartalmi és formai változásokon ment keresztül a századok folyamán a líra!
- q Magyarázza meg, mi az a tárgyias költészet, a szabadvers, a képvers!

Témakör: DRÁMA

Tartalom:

A dráma műneme. A drámai műfajok. Az akció, a dikció, a mimézis. A tragédia és a komédia. A drámai művek szereplői: a tragikus és a komikus hős, az ellenhős és a mellékszereplők. A dráma szerkezete. A katarzisz. A „három egység”. A színház- a dráma és színház, a színészek. A cselekmény, a felvonás, a dialógus, a monológ, a befejezés. A jelentek helye a műben.

A középkori dráma – a tanítás, a nevelés, a példa és az elrettentés.

A reneszánsz drámatípusok. A reneszánsz kori dráma – az angolszász színház.

A klasszicista dráma; a helyzetkomikum, a jellemkomikum. A commedia dell'arte, a farce játék.

Az analitikus dráma, a drámaiatlan dráma. Az abszurd dráma.

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 4.10. *A tanuló ismerje a drámai műnem alapvető jellegzetességeit. Tudja megkülönböztetni a színpadi történetet, a színészek cselekvéseit (akció) a dráma mű egészének a nyelvétől (dikció). Ismerje a drámai cselekményszervezés és időkezelés alapelveit. Ismerje fel a drámai konfliktust, a katarzist, a helyzet- és a jellemkomikumot. Tudja megmagyarázni a dráma szerkezetét. Ismerje a drámaírás meghatározó sajátosságát, a „hármasság”-et. Tudja jellemezni a drámai művek mondanivalójának elsődleges közvetítőit, a szereplőket.*
- ☐ Fejtse ki, mit jelent a drámában a „hármasság”!
  - ☐ Magyarázza meg, mit jelentenek az alábbi kifejezések: akció, dikció, mimézis, katarzis, paródia, parodizálás!
  - ☐ Magyarázza meg, melyek a konfliktusos dráma műfaji törvényszerűségei!
  - ☐ Határozza meg a komédia műfaját!
- 4.11. *Tudja megkülönböztetni az egyes korszakokban kialakult dráma-típusokat. Lássza a dráma és a színház kapcsolatát, kölcsönhatását. Tudjon tájékozódni az európai színház- és színjátszástörténet legnagyobb korszakaiban.*
- ☐ Fejtse ki, hogyan zajlott egy színházi előadás az epidauroszi görög színházban az ókorban!
  - ☐ Mutassa be egy konkrét ókori dráma szerkezeti részeit!
  - ☐ Mondja el, mi tette komikussá a szituációt a commedie dell arte-ban és a farce-játékokban!
  - ☐ Mutassa be, mi az a drámai jambus!
  - ☐ Jellemezze a shakespeare-i színjátékot!
  - ☐ Mutassa be a francia klasszicista dráma színpadát!
  - ☐ Jellemezze a cselekmény nélküli drámát!
  - ☐ Fejtse ki, melyik játéktípust képviselte Max Reinhard, Sztanyiszlavszkij és Bertolt Brecht színháza!
  - ☐ Ismertesse, milyen új drámatípusok alakultak ki a XX. században!
  - ☐ Magyarázza meg az epikus színház és a V-Effekt fogalmát!
  - ☐ Ismertesse az abszurd színház jellegzetes vonásait!

5. Memoriter

Teljes művek és részletek szöveghű felidézése

Világirodalom – Svetová literatúra

3 – 4 hexameter sor bemutatása az Iliászból vagy az Odüsszeiából

Gaudeamus igitur (vágáns vers)

Francesco Petrarca: Áldott a nap

Shakespeare: Hamlet (III. felv. I. szín) nagymonológ: 10 sor

LXXV. szonett

Goethe: Vándor éji dala (Tóth Árpád fordításában)

Faust (Tragédia I. rész - 1-1 részlet a mondanivaló alátámasztására)

Schiller: Óda az örömhöz (1 versszak)
Puskin: Anyegin – Tatjana levele (részlet)
Verlaine: Őszi chanson
Baudelaire: Az albatrosz (részlet)

Magyar irodalom – Mad'arská literatúra

Halotti Beszéd és Könyörgés (5 – 6 sor)
Ómagyar Mária-siralom (2 – 3 versszak)
Janus Pannonius: Pannónia dicsérete
Balassi Bálint: Egy katonaének (2 versszak)
Borivóknak való (részlet)
Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem (részlet)
Berzsenyi Dániel: A közelítő tél (részlet)
Batsányi János: A franciaországi változásokra
Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez (2 versszak)
Kölcsy Ferenc: Rebellis vers
Huszt
Himnusz
Emléklapra
Vörösmarty Mihály: Szózat (részlet)
A merengőhöz (részlet)
Gondolatok a könyvtárban (részlet)
Petőfi Sándor: Szabadság, szerelem
Nemzeti dal
Szeptember végén
Föltámadott a tenger
Arany János: Epilógus (részlet)
V. László (részlet) vagy más balladarészlet
Tompai Mihály: A madár, fiaihoz (részlet)
Vajda János: Húsz év múlva
Madách Imre: Az ember tragédiája (részletek)
Ady Endre: Góg és Magóg fia vagyok én
Párizsban járt az Ősz
Őrizem a szemed
A magyar Ugaron
Dózsa György unokája
(1 – 1 versrészlet az egyes motívumkörök költeményeiből)
Babits Mihály: Esti kérdés (részlet)
(Versrészletek a tanult költeményekből.)
Tóth Árpád: Meddő órán
Esti sugárkoszorú
Juhász Gyula: Milyen volt...
Anna örök
Reviczky Gyula: Magamról (részlet)
József Attila: A Dunánál (részlet)
Óda (részlet)
Hazám (részlet)
Reménytelenül
Tiszta szívvel

Radnóti Miklós: Nem tudhatom (részlet)
Tétova óda (részlet)
Illyés Gyula: Koszorú (részlet)
Egy mondat a zsarnokságról (részlet)
Szabó Lőrinc: Semmiért egészen (részlet)
Pilinszky János: Négysoros
Apokrif (részlet)
Nagy László: Ki viszi át a szerelmet
Győry Dezső: Én minden népet féltek attól

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

A tanuló tudja a kijelölt műveket szöveghűen felidézni. Ismerje fel a tanult műveket azok jellemző részleteiből. Tudjon idézni írásban és szóban a műfajok, témák és a kommunikációs helyzetnek megfelelően.

6. Irodalomolvasás – Diela na domáce čítanie (Epikai és drámai művek szöveghű olvasása)

Világirodalom – Svetová literatúra

Gilgames-eposz (Vízözöntörténet)
Biblia: Részletek A Teremtés könyvéből
Részletek a Zsoltárok könyvéből
Énekek éneke (részlet)
Részletek Márk és Lukács evangéliumából
Görög mitológiai történetek (a tanár és a diákok válogatása szerint)
Homérosz: Részlet az Iliászból – A pajzs készítése
Részletek az Odüsszeiából
Szophoklész: Antigoné (részletes feldolgozás)
Vergilius: Részlet az Aeneisből – A trójai faló és Laokoón
Dante Alighieri: Isteni színjáték – a Pokol
Giovanni Boccaccio: Dekameron (részletek)
Hatodik nap: Negyedik novella
Hatodik nap: Tizedik novella
William Shakespeare: Hamlet
Rómeó és Júlia (részletek)
Miguel de Cervantes: Don Quijote (részletek)
Lope de Vega: A kertész kutyája (részlet)
Swift: Gulliver utazásai (részletek)
Molière: Tartuffe
Voltaire: Candide (részlet)
Goethe: Faust, I. rész (részletek)
Schiller: Drámarészlet vagy 1 ballada

Victor Hugo: A nyomorultak vagy A párizsi Notre-Dame
Puskin: Anyegin
Balzac: Goriot apó
Stendhal: Vörös és fekete (részlet)
Gogol: A köpönyeg
Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés (részlet)
Lev Tolsztoj: Anna Karenina vagy Háború és béke (részlet)
Ivan Iljics halála
Csehov: A 6-os számú kórterem vagy
A csinovnyik halála
Három nővér (részlet)
Ibsen: A vadkacsa
Zola: Nana (részlet)
Flaubert: Bovaryné
Marcel Proust: Az eltűnt idő nyomában (A madelaine-epizód)
Hemingway: Az öreg halász és a tenger
Thomas Mann: Mario és a varázsló
Franz Kafka: Az átváltozás
J. Hašek: Švejk (részlet)
Bertolt Brecht: Kurázi mama és gyermekei (részlet)
Camus: Közöny (részlet)
Bulgakov: Mester és Margarita (részlet)
Joseph Heller: A 22-es csapdája (részlet)
Salinger: Zabhegyező
Cortazár: Nagyítás (válogatás a novellagyűjteményből)
Márquez: Száz év magány (részlet)
Orwell: Állatfarm
Beckett: Godot-ra várva
Dürrenmatt: A fizikusok (részlet)

Magyar irodalom – Mad'arská literatúra

Szent István legendája (részletek)
Szent Margit legendája (részletek)
Szent Gellért legendája (részletek)
Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem (részletek)
Katona József: Bánk bán
Madách Imre: Az ember tragédiája
Jókai Mór: Az arany ember
Egy magyar nábob
Mikszáth Kálmán: Különös házasság vagy A Noszty fiú esete Tóth Marival
Két választás Magyarországon (részletek)
Beszterce ostroma (részletek)
Móricz Zsigmond: Úri muri vagy Rokonok
Sárarany (részlet)
Kosztolányi Dezső: Édes Anna
Néró a véres költő
Novellája: Villamosutazás
(1 – 1 novellája: pl.: A kulcs, Fürdés)

Babits Mihály: Jónás könyve
Kafka Margit: Színek és évek
Karinthy Frigyes: Így írtok ti,
Tanár úr kérem
Cirkusz
Utazás a koponyám körül (részlet)
Krúdy Gyula: A hídon
1 – 1 Szindbád-novella
Márai Sándor: Egy polgár vallomásai
Lengyel József: Igéző
Németh László: Iszony vagy Gyász
Illyés Gyula: Puszták népe (részlet)
Déry Tibor: Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról
Kiközösítő
Sarkadi Imre: A gyáva
Elveszett paradicsom (részlet)
Ottlik Géza: Iskola a határon
Örkény István: Egyperces novellák
Tóték
Eszterházy Péter: A szív segédei (részlet) vagy
Kis magyar pornográfia (anekdot. c. fejezet)
Tizenkét hattyúk (Csokonai Lili) – részlet
Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér (részlet)
A balkáni gerle (részlet)
Ádvent a Hargitán (részlet)
Dobos László: Hólepedő
Grendel Lajos: 1 regénye

Követelmények – Požiadavky na vedomosti a zručnosti

A tanuló tudjon szóban és írásban beszámolni olvasmányairól. Szóbeli és írásbeli munkái bizonyítsák, hogy az olvasott művek lényeges jegyeit képes kiemelni, élethelyzeteit, emberi problémáit megértette. Az olvasott műben felmerülő emberi magatartásokat értékelni tudja.